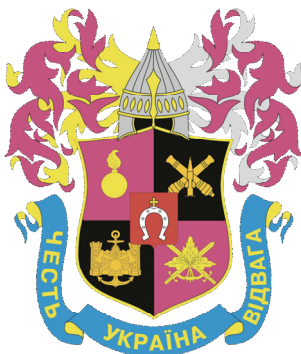

**«ДОБРОВОЛЬЦІ НА ЗАХИСТУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ:
ОРГАНІЗАЦІЯ, ВОЄННІ ОПЕРАЦІЇ, ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ
(XX–XXI ст.)»**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ІМЕНІ ГЕТЬМАНА ПЕТРА САГАЙДАЧНОГО
ІНСТИТУТ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КАФЕДРА ГУМАНІТАРНИХ НАУК**

**«ДОБРОВОЛЬЦІ НА ЗАХИСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ:
ОРГАНІЗАЦІЯ, ВОЄННІ ОПЕРАЦІЇ, ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ
(XX–XXI ст.)»**

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
КУРСАНТСЬКО-СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**14 КВІТНЯ 2021
ЛЬВІВ**

**«ДОБРОВОЛЬЦІ НА ЗАХИСТУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ:
ОРГАНІЗАЦІЯ, ВОЄННІ ОПЕРАЦІЇ, ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ
(XX–XXI ст.)»**

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ

Павло Ткачук, д.і.н., професор (м. Львів, Україна)
Андрій Слюсаренко, д.і.н., доцент (м. Львів, Україна)
Василь Павлов, Апарат ГК ЗСУ (м. Київ, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Андрій Харук, д.і.н., професор (м. Львів, Україна)
голова організаційного комітету
Лілія Скорич, к.і.н. (м. Львів, Україна)
секретар конференції
Юрій Гаврилишин (м. Львів, Україна)
Інститут МПЗ
Роман Нанівський, к.т.н. (м. Львів, Україна)
секретар організаційного комітету

Олексій Руденко, Заслужений художник України (м. Київ, Україна)
автор емблеми конференції

**«ДОБРОВОЛЬЦІ НА ЗАХИСТУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ:
ОРГАНІЗАЦІЯ, ВОЄННІ ОПЕРАЦІЇ, ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ
(XX–XXI ст.)»**

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО ДОБРОВОЛЬЧОГО РУХУ ХХ – ХХІ СТ.

М. Цимбалюк

*Військовий інститут інформатизації та телекомунікації
імені Героїв Крут, м. Київ,
науковий керівник: к.т.н., О. Сасенко*

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО ДОБРОВОЛЬЦЯ. ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА ПАРАЛЕЛІ

Хто вони – герої нашої з вами сучасності? Звідки вони, скільки їм років, хто за фахом і, хто їх буде чекати. Чекати з війни. Український тлумачний словник подає чітке визначення цьому явищу, а саме, доброволець – той, хто вступає в армію з власного бажання, добровільно. Добровольці, добробати – це унікальне явище української армії, яке з'явилося у 2014 році різноманітні люди за походженням, за фахом, за матеріальним становищем по всій території України висловили бажання та готовність стати на захист власної країни.

Коли була оголошена мобілізація, у військкомати зверталися люди, які не отримали повісток, із заявами про добровільний призов на особливий період. З іншого боку— були чоловіки та жінки, які самоорганізувалися в батальйони та вирушили на схід України захищати кордони з тими ресурсами, які вони самостійно змогли дістати. Ми бачимо кілька особливих моментів щодо розуміння, визначення та місця добровольців в українському суспільстві.

По-перше, ми маємо глибоке історичне коріння добровольчих батальйонів, які історично виникли у період козацтва, коли була побудова перша Запорізька Січ. Запорожці у різні періоди боронили нашу державу вони самоорганізовувалися та саморозпускалися. Головне на чому базувався їх військовий дух та характер – це воля і чи нема загрози державі. Коли виникала загроза державі козаки реагували миттєво. По-друге, на законодавчому рівні добровольці – невизнані, маємо лише один документ у, якому йдеться про («Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»).

У законодавстві цей термін не використовується, а звучить формально. Проте, офіційна історія створення майже кожного з батальйонів, які заведено називати добровольчими, свідчить про те, що

насправді йдеться про військові частини та підрозділи силових структур, які були сформовані та діють згідно з чинним законодавством. Юридичні та політичні колізії ми залишаємо, але пам'ятаємо, що це суттєвий момент.

По-третє, останнім часом з'явилося чимало літератури («Герої сучасності», Танець смерті. Щоденник добровольця батальйону «Донбас»), фільмів («Добровольці Божої чоти») про добровольців громадськості стали відомі імена, позивні та біографії цих людей. Ми впевнено можемо сказати, що це унікальні люди, своєрідні, прекрасні особистості, які освідченні, володіють професією, подорожували мали родини та домашніх улюбленців, тобто їм було, що втрачати.

Натомість вони обрали шлях захисту рідної землі, подолавши страх, біль, розпач, втрату друзів і власне стабільне життя.

Отже, вклоняємось пам'яті полеглих добровольців. Ваш подвиг вписаний в історію України навечно

В. Печерний

*Військовий інститут інформатизації та телекомунікації
імені Героїв Крут, м. Київ,
науковий керівник: к.філол.н., О. Церковняк-Городецька*

АРТ-ПРОЄКТ АНДРІЯ КОТЛЯРЧУКА «ДОБРОВОЛЬЦІ. ДОБА ГЕРОЇВ»: ОБРАЗИ ТА СМИСЛИ

Фотопроект «Добровольці. Доба героїв» історії війни Андрія Котлярчука присвячено добровольцям, ветеранам АТО. Проект тривав п'ять років з 2014 по 2018 роки. Реалізовувався проєкт на нульових кілометрах, де до лінії розмежування 70 метрів.

Представленні фото чорно-білі, відзняті на широку плівку. Сотні кадрів, які мають не лише культурну вагу, а й історичну цінність, сотні облич світлих, натхненних, втомлених, зболених, але дуже рідних та «своїх». Чітко можна простежити категорії «свій» та «чужий», «до бою» та «після бою» деяких воїнів вже нема серед нас тому ці світліни надзвичайно є цінними та пам'ятними для родин загиблих.

Виставка багатожанрова і в цьому її особливість та цінність, бо є побутові сцени, автопортрети, пейзажі, елементи батальних сцен, світліни волонтерів. Всі фотографії зроблені у єдиному естетичному ключі, у єдиному естетичному просторі.

Фотопроект «Добровольці. Доба героїв» порушує ряд важливих питань, наприклад життя та смерть, сенс буття, сенс війни, чи можливо поєднати художню красу з документалістикою, фото фіксують

справжнє життя українських військових на Донбасі, а також мирне населення.

Андрій Котлярчук: «Саме неповторна фактура чорно-білої плівки допомогла зануритися у світ, де все занадто справжнє, у тому числі й смерть. Як доповнення я записав та зібрав багато вражень добровольців від баченого смертоносного навколишнього світу і подаю їх, максимально зберігаючи манеру мовлення кожного. Ці прості слова зрослися з образами на світлинах в єдине ціле. Гадаю, це і є актуальне українське мистецтво, яке необхідне людям тут і зараз...».

І. Бубенко

*Військовий інститут інформатизації та телекомунікації
імені Героїв Крут, м. Київ,
науковий керівник: С. Ступеньков*

ПОСТАТІ ДОБРОВОЛЬЦІВ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ «КРАЇНА»

У джерельній базі нової та новітньої історії України провідне місце займають періодичні видання, основними різновидами яких є газети та журнали. Специфічною рисою, як джерела, є комплексний, синтетичний характер: у них представлено багато форм інформації (документальна, поточно-хронологічна, особового характеру тощо). Преса характеризується також оперативністю подання інформації про події, безпосередністю відбиття останніх, що підвищує її джерельну цінність. Практика публікації на сторінках газет і журналів офіційних матеріалів — постанов органів державної влади, документів політичних партій та громадських організацій — перетворює пресу на своєрідну скарбницю джерел епохи, які різнопланово висвітлюють події.

На нашу думку, особливе місце у сучасному медіапросторі займає щотижневий журнал «Країна» та «Газета по-українськи» — друковані всеукраїнські суспільно-політичні видання. Засновані у 2005 році підприємством ТОВ «Видавнича група „Нова інформація“» та інформаційно-новинний інтернет-ресурс Gazeta.ua. Газета вперше вийшла у вересні 2005 року. Друкуються українською мовою (та частково російською — російськомовні цитати наводяться без перекладу українською). Виходить у вівторок та п'ятницю з програмою телебачення.електронна версія архіву зберігається на сайті — Gazeta.ua. Сайт видання розпочав свою роботу у 2006 році. Видавництво — ТОВ «Видавнича група Нова інформація».

Має редакції у Львові, Вінниці, Полтаві та Черкасах. Головний редактор Володимир Рубан. Підкреслимо що на сторінках журналу ледь не в кожному номер висвітлюється тема російсько-української війни, наводяться дані про поранених та загиблих, розглядаються та аналізуються військові теми озброєння, забезпечення, надання пільг.

На окрему увагу заслуговує рубрика «Люди та Речі» розповідають не лише про відомих особистостей, а про цікавих людей, наприклад Віталій Марків, Олег Сенцов, Лілія Мусіхіна, Іван Гальо, Олег Жданов, Олексій Гавриць, Андрій Білецький і т.д. Часто друкують історії, біографії героїв АТО.

Запам'ятався матеріал про те, як формувався полк АЗОВ від добровольчих батальйонів до повноцінного боездатного полку. Пам'ятаймо, що «Азов» був сформований в більшості з добровольців без досвіду військової служби. Батальйону доручили патрулювання околиць Маріуполя та ведення розвідувальної діяльності.

17 вересня 2014 року батальйон «Азов» було реорганізовано та розширено до складу полку з аналогічною назвою. Андрія Білецького було призначено командиром полку, 11 листопада «Азов» перейшов до Національної гвардії України. Легендарний полк «Азов» брав участь у ряді операцій у Широкине.

За широкинським напрямком було звільнено п'ять населених пунктів Широкине, Бердянське, Лебединське, Комінтернове, Павлопіль, а лінію фронту відкинуто на 20 км від Маріуполя.

Такого типу статті, матеріали допомагають курсантам розвинути аналітичне мислення, критичну думку, збагатити мову, дізнатися актуальну інформацію. Крім того, фіксується та передається частково військовий досвід, поради з виживання, як вести бій, як реагувати під час атак, бою, психологічного тиску, якщо потрапив у полон, багато мотиваційних розповідей та порад.

Н. Лалука

*Військовий інститут інформатизації та телекомунікації
імені Героїв Крут, м. Київ,
науковий керівник: к.т.н., доц., П. Шаціло*

ДОСЛІДЖЕННЯ «ВОЇНИ ДНІПРА» ІРИНИ РЕВИ ЦІННОСТІ, МОТИВАЦІЇ СМИСЛИ У КОНТЕКСТІ ДОБРОВОЛЬЧОГО РУХУ

Ірина Рева, авторка і наукова співробітниця ДНІМ ім. Яворницького, а головне дружина фронтовика саме рішення чоловіка

стати добровольцем наштовхнуло на написання цієї книги, що не лише знайомить читача з реаліями російсько-української війни, а розкриває душевні муки, мотивацію безлічі людей. Людей, які тим чи іншим чином були не просто дотичними до війни, а перебували в самому її епіцентрі.

Назва книги говорить сама за себе: «Воїни Дніпра: цінності, мотивації, смисли» – це переосмислення сенсу життя, роздуми про смерть, родину, кохання, справедливість, своє місце в цьому всесвіті, але провідна теза одна все, що відбувається несправедливо і все, що буде в майбутньому це завдяки учасникам та жертвам цієї війни. Ірина Рева ділиться, що найбільше їй запала в серце історія атовця Дмитра Бойка.

Доброволець сам врятував собі життя, отримавши численні поранення він згадав інструктаж парамедика Наталії Зубченко і зміг надати собі допомогу це його врятувало. І таких історій безліч. Зміст видання – це 11 історій добровольців, людей, які зробили свій свідомий вибір і добровільно 2014-2015 роках вирушили на захист рідної землі. Авторка сама називає видання серією інтерв'ю, бо йдеться не лише про художні тексти, а саме фіксацію правдивої та чесною інформації. Часто зустрічаємо спогади військових про минуле і плани на майбутнє.

Мова книги українська, проте є інтерв'ю російською мовою, просторічна лексика – це не заважає, а навпаки допомагає сприйняти об'єктивну картину. Книга складається з одинадцяти унікальних історій, прекрасних людей і лише двоє з них мали бойовий досвід. Всі інші займались чим завгодно крім військової справи. І всі вони були добровольцями. Всі прийшли за покликанням серця і як всі сказали за «справедливість».

Г. Михалина

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
науковий керівник: к.і.н., доц., Т. Плазова*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ З ІСТОРІЇ ДОБРОВОЛЬЧОГО РУХУ УКРАЇНИ

У новітній історії відбувалися війни, в яких поряд з регулярними військами протиборчі сторони застосовували різноманітні добровольчі формування, створені на основі самоорганізації населення або ж за участі держави, які відігравали важливу роль у розгромі противника. Найбільш відомими серед них є ополчення в Російській імперії під час

Вітчизняної війни 1812 року, народне ополчення в СРСР під час німецько-радянської війни 1941- 1945 рр., інтернаціональні бригади в Іспанії під час громадянської війни 1936- 1938 рр., тощо. Необхідність створення та застосування подібних формувань розглядали багато військових дослідників, які вказували на необхідні умови, за яких тимчасові добровольчі формування зможуть стати дієвою силою: “щоб війна велася всередині країни” і “щоб характер народу сприяв цьому заходу”.

Військовий конфлікт на сході України підпадає під обидві умови. По-перше, бойові дії ведуться всередині нашої держави, Україна захищає свою територію від агресії з боку Росії. По-друге, волелюбний характер українського народу тільки у ХХ столітті не раз виявлявся у творенні добровольчих військових формувань.

Історія збройної боротьби за встановлення української державності і захист її від ворогів містить численні приклади добровольчого руху. Зокрема, на добровольчій основі було створено легіон Українських січових стрільців, кадри для якого готувалися в численних парамілітарних організаціях на західноукраїнських землях “Січ”, “Сокил”, “Українське стрілецьке товариство”, “Український Січовий союз”, “Товариство січових стрільців” та інших. З початком Першої світової війни на заклик стати на боротьбу з Російською імперією зголосилося 28 тисяч юнаків, з яких обрали 8–10 тисяч осіб. Легіон кілька місяців утримувався винятково на пожертви українського народу. Коли Галичина стала епіцентром військових дій, жертв не вистачало, тож довелося легіону Українських січових стрільців у дозволеному складі 2500 вояків стати складовою частиною війська Австро-Угорщини, з перемогою якої пов’язувалися надії на здобуття волі для українців. Процес українізації у війську Російської імперії сприяв тому, що створювалися українські військові формування з добровольців, які перейшли з російської армії та утворили у 1917 році п’ять українських полків і три корпуси. Під час національно визвольних змагань 1917-1921 рр. діяла низка різноманітних добровольчих формувань (загонів), які очолювали отамани Махно, Хмара, Мелашко, Руденко, Гладченко та інші. Боротьба за власну державу змушувала українців готуватися до збройного протистояння і в міжвоєнний період, що вилилося у створення під час Другої світової війни Української повстанської армії, яка формувалася на добровільній основі та боролася у 1943-1953 рр. Добровольчий (волонтерський) рух за часів незалежної України супроводжував і підтримував народні протести та революції (1991, 2004, 2013-2014 рр.), а в час російської агресії трансформувався в українські добровольчі підрозділи, які зі зброєю в руках стали на захисті

територіальної цілісності держави.

Отже, виникнення українських добровольчих формувань в Україні завжди було обумовлено об'єктивними обставинами і умовами, зокрема для українського народу є традиційним самоорганізовуватися та ставати на захист свого краю від ворожих сил зі зброєю. Похідними для створення добровольчих формувань ставали переважно громадські об'єднання, добровольчий рух як феномен українського суспільства 2014–2015 років виник у важкий момент сучасної історії України і проявив себе як реакція нескореного та волелюбного українського народу на необхідність відстояти незалежність, територіальну цілісність і суверенітет своєї країни, порушені збройною агресією РФ, що спричинила анексію АР Крим та окупацію частини території Луганської та Донецької областей.

М. Стукалін

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
науковий керівник: к.і.н., доц., О. Льчук*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПІДТРИМКИ ДОБРОВОЛЬЦІВ

Феноменальна роль добровольчого руху на початку російсько-української війни, дала змогу Україні вчасно відреагувати на зовнішню агресію з боку РФ. Українські добровольці, взявши до рук зброю, стали на захист своєї держави не замислюючись ні про привілеї, ні про фінансове забезпечення чи визнання. Для цих воїнів основною ідеєю став захист своєї землі від окупантів, тому без відповідного матеріального забезпечення добровольчим батальйонам було б важко так довго тримати опір. Політичні обставини та міжнародне законодавство створювали бар'єри щодо державної підтримки добровольців та залучення ЗС України на початку військової агресії РФ, саме тому такою важливою стала підтримка з боку волонтерських організацій. Цьому питанню надають незаслужено мало уваги політичні оглядачі та журналісти у зв'язку з чим вважаємо за необхідне розкрити суть соціально – економічної підтримки добровольців з початку АТО і по сьогодні.

Впродовж 2014-15 років в Україні сформувалися десятки «добробатів» кожен з яких був змушений шукати свої шляхи фінансування та матеріального забезпечення. На основі аналізу відкритих джерел встановлено, що з дотриманням законодавства

України сформовано станом на жовтень 2014 р. 32 батальйони територіальної оборони. У статті Ю. Бутусова, опублікованій 29 серпня 2014 р., зазначається, що підписано накази про створення 31 батальйону територіальної оборони, попри те, що серед джерел та в науковій літературі трапляються й інші дані. Так, у колективній монографії «Гібридна війна Росії проти України після Революції гідності» зазначено, що їх сформовано 43, а як стверджує у своїй статті Я. Степанковська ця кількість батальйонів становила на вересень 2014 р. 44. Однак такі дані не є точними. У ЗМІ України представники Харківської обласної державної адміністрації у жовтні 2014 р. анонсували, що отримали дозвіл від керівництва Міністерства оборони України на формування в Харківській області ще одного БТрО за номером 44, у штаті якого передбачалися 10 танків, однак його так і не створили

Розглянувши джерела фінансувань, стало відомо, що «добробати» отримували фінансування з чотирьох джерел: від держави, громадських (волонтерських ініціатив), приватних пожертв та підтримки бізнесу.

Невпорядкованість та хаотичність фінансової підтримки добровольчих батальйонів, а також відсутність чіткого юридичного статусу добровольців призвели до необхідності державного втручання в ці процеси. Так, першим кроком до легалізації добровольців та їх матеріального і фінансового забезпечення став законопроект "Про визнання добровольців учасниками бойових дій, їх соціальний і правовий статус" а також внесення поправок до Закон України від 22.10.1993 № 3551. Позитивним рішенням для добровольчих формувань стала їхня легалізація в державних силових структурах: «Донбас» підпорядковувався Національній Гвардії; «Айдар» - Збройним Силам України; «Дніпро», «Азов», «Шахтарськ» - стали підрозділами особливого призначення в структурі МВС.

Разом з тим слід зазначити що реальні зміни щодо соціального та правового статусу добровольців були затверджені лише 1 січня 2020 року у Законі України №329 – XI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання статусу та соціальних гарантій окремих особам з - поміж учасників антитерористичної операції».

У законопроекті пропонується встановити на законодавчому рівні соціальний та правовий захист бійців добровольчих батальйонів, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної

операції у період її проведення, але не були включені до складу Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів, а також членів їх сімей шляхом поширення на них Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", встановлення підстав та порядку надання статусу учасників бойових дій, інвалідів війни.

Ще однією проблемою соціальної та фінансової підтримки добровольців є неможливість обліку кількості учасників добровольчих батальйонів. Як відомо, багато з тих, хто першими пішов воювати на Донбас, не мали статусу учасників АТО і не підписували контракт. Таким чином, ні ЗСУ, ні Нацгвардія не могли достеменно знати їхню чисельність.

Для кращого розуміння ситуації слід проаналізувати реальні дії з боку влади та підтримку учасників добровольчих батальйонів з 2015 року.

Згідно даних, які наводить громадська організація «Stabilization Support Services» станом на 2019 рік в Україні лише у 6 областях та м. Київ діяли обласні програми соціальної підтримки учасників АТО (ООС) та їхніх родин, бійців добровольців АТО.

Таблиця 1

Державні програми соціальної підтримки учасників АТО (ООС) та їхніх родин, бійців добровольців АТО в Україні

Область	Сума бюджету області на 1 жителя області	Загальна сума бюджетної програми для учасників АТО/ООС на 1 учасника АТО/ООС (членів сім'ї) (грн.)	Тривалість бюджетної програми для учасників АТО/ООС, роки	Сума бюджетної програми для учасників АТО/ООС на 1 учасника АТО/ООС за 1 рік (грн.)
Вінницька	6077,46	1276,53	2016-2021	212,76
Волинська	6669,27	164,59	2018-2019	212,76
Дніпропетровська	5740,32	437,49	2019-2021	145,83

Розділ 1

Донецька	2914,61	1913,57	2018-2020	637,86
Житомирська	6370,2	сума не визначена	дані відсутні	дані відсутні
Закарпатська	5401,43	програма відсутня	дані відсутні	дані відсутні
Запорізька	5712,24	6987,39	2018-2022	1397,48
Івано-Франківська	4884,27	сума не визначена	дані відсутні	дані відсутні
Київська	5407,59	8428,07	2018-2020	2809,36
Кіровоградська	6302,74	сума не визначена	дані відсутні	дані відсутні
Луганська	1980,04	1988,13	2017-2019	662,71
Львівська	5730,87	сума не визначена	дані відсутні	дані відсутні
Миколаївська	5431,36	програма відсутня	дані відсутні	дані відсутні
Одеська	4949,71	програма відсутня	дані відсутні	дані відсутні
Полтавська	6511,73	сума не визначена	дані відсутні	дані відсутні
Рівненська	6188,11	програма відсутня	дані відсутні	дані відсутні
Сумська	6153,31	програма відсутня	дані відсутні	дані відсутні
Тернопільська	5943,11	2000,51	2015-2019	400,1
Харківська	5045,9	6552,13	2019-2021	2184,04
Херсонська	5526,31	5763,45	2016-2020	1152,69
Хмельницька	5968,5	сума не визначена	дані відсутні	дані відсутні
Черкаська	6010,96	сума не визначена	дані відсутні	дані відсутні
Чернівецька	5913,78	12917,96	2017-2019	4305,99
Чернігівська	6166,55	1205,8	2019-2023	241,16
м. Київ	19741,21	програма відсутня	дані відсутні	дані відсутні

Як бачимо з даних таблиці 1, сума що виділяється в різних обласних бюджетах є значно нижчою ніж ті які передбачені на одного

постійного жителя області. Зазначимо що в кожній з областей присутні і інші програми в яких соціальний захист ветеранів є пріоритетним однак вирахувати конкретну суму що отримали добровольці згідно цих програм є дуже складно. Також такі області як Закарпатська, Миколаївська, Сумська, Рівненська та м. Київ взагалі не мають затверджених програм соціальної підтримки ветеранів.

Це свідчить про те, що не зважаючи на дію відповідних законодавчих актів та постанов більшість областей України не приймали до уваги інтереси бійців добровольців.

Однак дане фінансування з державного та обласних бюджетів на підтримку добровольців стало запізнілою реакцією на їх потреби, як свідчать дані табл. 1.

Основними, хто підтримав добровольчі батальйони на початку військового вторгнення Російської Федерації стали волонтерські організації які діяли в багатьох регіонах України. На сьогодні активними волонтерськими організаціями що продовжують надавати допомогу та реалізують різноманітні проблеми в умовах ООС є наступні: Крила Фенікса, Народний проект, Армія SOS, БФ «Підтримай армію України», ГО «Волонтерська Сотня», ФОНД Діани Макарової, Повернись живим, Combat-UA, БФ «Миротворці України», БО «Благодійний фонд освітніх інновацій», БО «БФ Марини Шеремет», ГО «Ініціатива Е+», БФ «Союз Волонтерів України», Волонтерська група Романа Доніка, Українська Жіноча Варта та інші.

Проаналізувавши проекти які реалізують вище названі волонтерські організації слід зазначити по-перше: кожен проект став адресною допомогою добровольцям, по-друге не зважаючи на скрутне економічне становище в Україні волонтери продовжують реалізовувати проекти підтримки добровольчих батальйонів та ЗС України.

Таким чином проаналізовані нами заходи щодо соціальної та економічної підтримки добровольців показали що існують проблеми соціального захисту та підтримки на державному рівні зокрема у напрямках соціального забезпечення. Не у всіх областях присутні програми забезпечення ветеранів, а в наявних існують диспропорції у фінансуванні окремих напрямків. Основними джерелами підтримки були та залишаються волонтерські проекти. Тому для підсилення боєздатності армії України державі слід переглянути обсяги та дієвість цільового фінансування а також посилити соціальний захист учасників добровольчих батальйонів на законодавчому рівні.

І. Сірий

*Військовий інститут інформатизації та телекомунікації
імені Героїв Крут, м. Київ,
науковий керівник: к.філол.н, доц., Н. Логвіненко*

ДОБРОВОЛЬЧІ ФОРМУВАННЯ – ЯСКРАВИЙ ПРОЯВ ЗГУРТОВАНOSTІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Сьогодні український народ демонструє подвиг, веде свою боротьбу за незалежність, за європейський шлях розвитку України. У багатьох війнах у перших рядах захисників держави часто стають добровольці та волонтери. Вони за покликом серця йдуть боронити країну від ворога, виявляють неймовірний героїзм та мужність.

Добровольчий та волонтерський рух – це яскравий приклад згуртованості української нації. Рух, що виник спонтанно ще за часів Майдану, згодом переродився у структуру, яка справно діяла і була добре організованою. Добровольчий рух замінив на той час небоєздатну армію, а патріотичні українці та небайдужі прихильники України за власний кошт одягали і годували добровольчі батальйони.

Наразі ми маємо унікальну можливість побачити та засвідчити створення новітньої історії, відчуті події з гарячих точок передової АТО (ООС), знати з перших вуст історію створення «добробатів» та їхніх героїв. Уся вона безперечно ввійде до підручників, статей журналів, історичних спогадів, згодом, але мова йде про сьогодні. Сучасні добровольці – хто вони для держави? Чи зможе наша держава та цивільне населення віддячити за пролиту кров чи втрачене здоров'я? Які кроки шани та подяки ми можемо засвідчити?

Агресія Росії 2014 року призвела до готовності багатьох чоловіків і жінок нашої країни стати на захист її Незалежності. Це виявилось, по-перше, у рекордній їх явці 2014 року до військкоматів із проханням перевірити дані та взяти на облік; по-друге, самоорганізуватися в батальйони й вирушити на Схід України захищати кордони з тими ресурсами, які вони самостійно змогли дістати. За психотипом обидві ці групи людей фактично підпадають під поняття «добровольці». Проте з погляду чинного законодавства ситуація дещо інакша.

Особи, які добровільно написали заяви з проханням їх мобілізувати або які добровільно підписали контракти зі ЗСУ чи іншими силовими відомствами, фактично перейшли в категорію військовослужбовців або працівників відповідних органів. Вони мають статус і гарантії, передбачені відповідними законами.

А особи, які пішли захищати Україну, не дотримуючись установлених законом процедур, є добровольцями не лише за психотипом, а й де-факто.

На сьогодні закон виокремлює два типи добровольчих формувань: ті, що «були включені до складу ЗСУ, МВС, Нацгвардії та інших утворених відповідно до законів України військових формувань і правоохоронних органів», і ті, які включені не були, але «виконували завдання антитерористичної операції у взаємодії зі Збройними силами України, Міністерством внутрішніх справ, Національною поліцією, Національною гвардією та іншими органами». Тобто, з одного боку, є такі добровольчі батальйони, як «Донбас», що перетворилися на військові частини силових структур. А з іншого – є Добровольчий український корпус (ДУК) і такі структури, як ОУН, що з 2014 року беруть участь в АТО як цілком незалежні формування та не підпорядковуються жодному силовому відомству.

Аби усі патріоти були в законі – Комітет у справах ветеранів та інвалідів уніс Проект закону № 1688 у 2015 році, що мав за мету надання добровольцям юридично визначеного статусу.

Згідно зі запропонованими змінами до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» учасниками бойових дій тепер вважаються особи, які у складі добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, брали безпосередню участь в АТО. Також у проект внесено зміни, які б визнали за добровольцями право на статус інваліда війни в разі поранення, а за рідними загиблих добровольців – право на статус сім'ї загиблого.

У чому суть питання статусів? Держава гарантує учасникам АТО (ООС) трудові, медичні, освітні пільги, знижки на оплату комунальних послуг, безплатний проїзд у транспорті. До переліку пільг, передбачених Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» додано й пільгове пенсійне забезпечення.

І от, нарешті, важливий крок назустріч добровольцям – Україна визнала їх існування, включивши до переліку учасників бойових дій! Верховна Рада України 4 грудня 2019 року ухвалила закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання статусу та соціальних гарантій окремим особам із числа учасників антитерористичної операції». Його підтримали 329 народних депутатів. У законі «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» перелік учасників бойових дій доповнюється особами, «які у складі добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для

захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України...», Закон діє з 1 січня 2020 року.

Другий важливий крок назустріч добровольцям Україна зробила 14 березня 2017 року – засвідчивши свою повагу цим людям та запровадивши спеціальне свято. Україна вперше святкувала 14 березня 2017 року День українського добровольця. Мені особливо подобається обґрунтування самого рішення для свята: «З метою вшанування мужності та героїзму захисників незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України, сприяння подальшому зміцненню патріотичного духу в суспільстві, підвищенню суспільної уваги і турботи про учасників добровольчих формувань...».

Завдяки добровольцям, а загалом у воєнному конфлікті на Сході України брали участь майже 40 добровольчих батальйонів – їхній мужності, відданості національним інтересам і щирому патріотизму – вдалося зупинити російського агресора, дати змогу мобілізувати сили в тилу і озброїти армію. Українські добровольці є гордістю українського народу, а завдяки крокам держави назустріч патріотам – добровольці не зникнуть!

Н. Вернигора

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
науковий керівник: к.і.н., доц., Т. Плазова*

СТВОРЕННЯ ДОБРОВОЛЬЧИХ БАТАЛЬЙОНІВ ДЛЯ ВІДСІЧІ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Перші добровольчі військові формування виникають з початком військової агресії проросійських збройних формувань на Сході України весною 2014 року. З одного боку, члени підрозділів «Самооборони Майдану», фактично стають основою нових добровольчих батальйонів. З іншого боку, зважаючи на поступову втрату контролю представниками внутрішніх органів над ситуацією на південному сході, у квітні 2014 р. МВС приймає рішення про створення альтернативних військових з'єднань, які б взяли на себе функції правоохоронців.

У структурі міністерства виникають добровольчі спецпідрозділи з охорони громадського порядку – батальйони патрульної служби міліції особливого призначення. У критичній ситуації, Верховна рада України приймає рішення про відновлення діяльності Національної гвардії України, військового формування з правоохоронними

функціями, що починає діяти у структурі МВС. Основою Національної гвардії стають внутрішні війська, частина підрозділу формується з добровольців. За формами підпорядкування та приналежністю, новостворені підрозділи можна поділити на батальйони територіальної оборони та спеціальні батальйони міліції. Серед створених підрозділів лише деякі повноправно відповідають назві «добровольчі».

З початком воєнних дій тільки частина підрозділів формувалася на добровольчих засадах, без залучення правоохоронців. Серед них: «Азов», «Айдар», «Тимур», «Донбас», «ДУК», «ОУН». Інші підрозділи, які офіційно у своїй назві мають визначення «добровольчі», добровольчими були частково. Виключно з добровольців були сформовані військові підрозділи, які склалися з іноземців: «Грузинський легіон», тактична група «Білорусь», як приватна структура «Добровольчого українського корпусу «ДУК» та бійці батальйону «ім. Джохара Дудаєва», до якого переважно входили чеченці. Від початку війни на Сході України діють добровольчі загони «Правого сектору» – «ДУК» та «ОУН», які не були підконтрольні МВС та Міністерству оборони. Після того, як усі з'єднання зобов'язували відійти у підпорядкування силових структур, офіційно цілісна діяльність «ДУК» була припинена.

Неофіційно, бійці батальйону продовжують діяти в зоні АТО, співпрацюючи зі Збройними силами України. При виконанні бойових завдань «ДУК» діє самостійно, приймаючи рішення в залежності від ситуації. Частина батальйону «ОУН» легалізована в квітні 2015 р., коли увійшла до складу 93- механізованої бригади ЗСУ. Єдиними добровольцями, що юридично не знаходилися у підпорядкуванні ЗСУ, залишалися загони, сформовані з іноземців. У лютому 2016 р. «Грузинський легіон» став частиною 25-ої механізованої бригади. Цей факт був прецедентом в історії ЗСУ. Вперше, офіційно на службі в українській армії знаходяться підрозділи, що складаються з бійців, які не є громадянами України.

«Самооборона Майдану» стає основою батальйону оперативного призначення резервістів НГУ ім. С. Кульчицького. Свою назву підрозділ отримав на честь генерал-майора С. Кульчицького, який трагічно загинув 29 травня 2014 р. на горі Карачун у Слов'янську. Підрозділ у травні-липні приймав участь у боях за Слов'янськ та Краматорськ.

Загалом, аналізуючи аспекти формування та діяльності добровольчих військових підрозділів у зоні АТО, яких на початку бойових дій діяло близько 30, можна відзначити їх ключову роль у частковій стабілізації ситуації у південних регіонах України. Частково

підрозділам вдалося зупинити та попередити масові захоплення приміщень місцевих владних структур у Донецькій та Луганській областях, що фактично зменшило окуповану частину так званих «ДНР» та «ЛНР» у майбутньому. Початок військових дій у східних регіонах у часі співпав з політичною дестабілізацією країни. ЗСУ, в цей час, тільки розпочинають своє відродження, підрозділи добровольців беруть на себе основний військовий удар, фактично стримуючи ворога.

Л. Нуждіна

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
науковий керівник: к.і.н., доц., Т. Плазова*

ЗАРОДЖЕННЯ ДОБРОВОЛЬЧОГО РУХУ В УКРАЇНІ НАВЕСНІ 2014 РОКУ

14 березня – День українського добровольця – це свято людей, які свідомо і сміливо стали на захист Батьківщини від російського агресора. Добровольці – це феномен, притаманний саме українській армії, позаяк добровольчі настрої проявлялися в різні періоди історії України, особливо коли виникала реальна загроза державності.

В цей день 2014 року перші 500 бійців-добровольців Самооборони Майдану прибули на полігон Нові Петрівці для формування першого добровольчого батальйону.

В історії України Одним із перших прикладів добровольчого руху можна вважати Запорізьку Січ. Інший яскравий приклад – легіон Українських Січових Стрільців, що теж формувався виключно на добровольчих засадах. Під час Другої світової війни добровольці знову першими стали на захист Вітчизни, утворивши Українську повстанську армію.

Та найновіший приклад – це Революція гідності та протистояння агресії з боку Росії, що викликала початок воєнних дій на сході України. Саме завдяки добровольцям – їхній мужності, відданості національним інтересам і щирому патріотизму вдалося зупинити російського агресора, дати змогу мобілізувати сили в тилу та озброїти армію. Загалом у конфлікті на сході України брали участь понад 30 добровольчих батальйонів. Переважна більшість із них згодом перетворилася на військові частини силових структур.

На початку березня 2014 було створено Перший добровольчий батальйон, який в подальшому був переформований в I батальйон оперативного призначення НГУ ім. Кульчицького. Згодом розпочалось

формування II резервного добровольчого батальйону у Нових Петрівцях. Потім на Дніпропетровщині з'явився добровольчий батальйон Дніпро-1. В лавах ЗСУ був сформований в основному з мешканців Луганської області добровольчий батальйон «Айдар». Потім сформувався батальйон «Азов». Ще в Харкові створили добробат «Харків», також з'явилися добробати «Львів», «Чернігів», «Слобожанщина» і багато інших. Додалися і добровольчі підрозділи Національної гвардії та ЗСУ.

Всього за період з березня 2014 року по лютий 2015 року було сформовано близько 30 добровольчих батальйонів, які за призначенням і підпорядкуванням поділялися на групи:

1) створені під керівництвом Міністерства оборони України – батальйони територіальної оборони. Основними з них є – 24 БТрО «Айдар», 25 БТрО «Київська Русь», 39 БТрО «Дніпро-2», 40 БТрО «Кривбас».

2) створені під керівництвом Міністерства внутрішніх справ – добровольчі формування Національної гвардії України та добровольчі формування патрульної служби поліції особливого призначення. Основні це «Дніпро-1» та «Азов», «Донбас», «Донбас-Україна».

3) створені від незалежних державних силових структур – добровольчі формування, серед яких – Добровольчий український корпус, Українська добровольча армія, Грузинський національний легіон, Батальйон імені Джохара Дудаєва, Батальйон «ОУН» та Підрозділ «Сармат».

От так народний добровольчий рух, хоча і не зміг припинити війну на сході України, але в найскладніший момент прийняв удар на себе.

Ю. Гаврилишин,

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
науковий керівник: к.і.н., Л. Скорич*

ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ ЗНАТЬ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ В ХОДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Від проголошення незалежності в 1991 році, Україна та її Збройні Сили постійно є об'єктами інформаційно-психологічних впливів РФ. Саме ці впливи стали підґрунтям для проведення реальних агресивних дій на території України: анексія Криму за допомогою “зелених чоловічків” та

псевдо-референдуму; війна на сході України, розв'язана із залученням підтримки місцевого населення, російських громадян та кадрових військовослужбовців збройних сил РФ. Як правило, сучасні інформаційні та психологічні війни мають тенденцію просувати нові ідеї для вибраної аудиторії, проте у випадку з російською експансією, ці ідеї мають своє коріння в історичному минулому. Російська пропаганда поширює їх у мас-медіа, фільмах, серіалах, політичних та розважальних ток-шоу. Це дозволило російській (радянській) моделі минулого вийти далеко за межі очевидного сприйняття пропаганди глядачем. Перешкодою для цього не стало навіть вимкнення російських телевізійних каналів, тому що, як наслідок, український Крим захопила підрозділи армії РФ, а українські військовослужбовці майже не перешкоджали ворожому вторгненню. Передумовами їх пасивних дій стали погляди на росіян, крізь спільну радянську призму. Російська пропагандистська машина змогла просунути у свідомість суспільства наративи, що мали прямий зв'язок з радянським або російським імперським минулим та змогли ідеологічно сегментувати населення України.

На сході України, значна частина населення під впливом російської пропаганди, вважала українських вояків “ворогами”, “нацистами”, “карателями”, деякі його представники навіть воювали під керівництвом російських кураторів проти ЗС України. Таким чином, РФ вдалося не лише нав'язати образи спільного радянського (імперського) минулого, а й сформуванню ворожий образ українців, використовуючи негативні спогади часів Другої світової війни.

Таким чином, можна впевнено стверджувати, що інформаційні та психологічні операції є потужною зброєю у сучасних війнах та військових конфліктах, що дають змогу суб'єкту їх проведення підготувати фундамент для забезпечення досягнення власних воєнно-політичних, економічних та інших інтересів.

Розглядаючи механізми, за допомогою яких РФ намагається спотворювати сприйняття історичних подій, можна винести головні групи на які здійснюється психологічний вплив: особистість, мікрогрупа (сім'я), макрогрупа (нація, народ), гіпергрупа (міжнародна спільнота).

В залежності від ситуацій і цілей психологічних операцій обирається той чи інший варіант ПІВ на конкретний пласт суспільства. Ця взаємодія може спочатку бути орієнтована на формування первинної психологічної хвилі в одному пласті суспільства, яка в свою чергу може ініціювати виникнення ідентичної хвилі у іншому.

Історичні знання – дуже зручні для формування визначених цінностей та орієнтацій практично в будь-якому прошарку суспільства. Оскільки історія, як предмет викладається та вивчається у всіх навчальних закладах,

впливу піддається досить велика соціальна група: міста, регіони, країни.

В шкільних підручниках РФ, історичні знання використовуються для формування образу ворогів або меншовартісних сусідських держав. Відомості з підручників закарбують в пам'ять читачів визначені установки сприйняття навколишнього світу, стосовно найбільш турбуючих подій. Проте, вигідні для просування РФ історичні знання, постійно здійснювали психологічний вплив й на українське суспільство, тим самим створюючи образ спільної думки на історичні події.

Отже, сьогодні можна впевнено стверджувати, що ІО та ПсО стали потужною зброєю сучасності, яка дає змогу суб'єкту їх проведення підготувати фундамент для забезпечення власних політичних, військових, економічних та інших інтересів, як на власній території, так і в інших країнах. У зв'язку з цим необхідно констатувати, що вивчення та розуміння феномена ІО та ПсО в усіх його аспектах, у тому числі вміння якісно протидіяти проведенню деструктивного ППВ з боку супротивників, у сучасний період є однією з головних передумов забезпечення національних інтересів країни. Тому, враховуючи багатогранність цього явища, різноманітність форм та методів його здійснення, вбачається необхідним дослідження виникнення та становлення цього феномена, вивчення історичних фактів використання елементів ІО та ПсО у військово-політичних протистояннях, проведення аналізу динаміки їх реалізації та наслідків проведення.

Б.Хмеловський, Ю. Гончаренко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФЕНОМЕН ДОБРОВОЛЬЧОГО РУХУ: ІСТОРИЧНЕ ПІДГРУНННЯ ВИНЕКНЕННЯ

Феномен українського добровольчого руху є невід'ємною складовою української нації. Наш народ, є досить миролюбивим та цивілізованим, проте як тільки ворог намагається поневолити його, він добровільно бере до рук зброю і одностайно відстоює свої інтереси. Українці мають унікальне вміння самоорганізовуватися заради спільної мети, розуміючи свою відповідальність та значимість своїх діянь, задля відстоювання своїх прав та свобод. І це вміння є притаманним далеко не всім народам у світі, й близько не всі здатні усвідомити свій внесок у цьому механізмі – організмі нації. В цій роботі ми намагаємося розкрити декілька добровольчих формувань від початку ХХ століття і до сьогодні.

Історія Української Військової Організації розпочалася 30 липня

1920 року після проведення у Празі останнього засідання Стрілецької Ради Січових Стрільців. У її склад увійшли колишні вояки армій УНР та ЗУНР, які обстоюючи націоналістичні позиції, не збиралися складати зброю у боротьбі за незалежність свого народу. Лідером організації став відомий український військовий, командир січових стрільців полковник Євген Коновалець. Вже у вересні УВО провела свій перший з'їзд, на якому були визначені першочергові завдання та цілі. Згодом, було утворено Начальну колегію з п'яти осіб, яку після повернення у Львів Євгена Коновальця, було реорганізовано в Начальну команду УВО. Вона керувала всією діяльністю організації і складалася з референтур — функційних підрозділів, які опікувалися відповідними ділянками роботи. Діяла УВО по всій території Галичини, яку задля зручності було поділено на тринадцять округів, які в свою чергу ділились на повіти. Командували ними округові та повітові командири відповідно.

У боротьбі з польською адміністрацією члени УВО застосували тактику індивідуального терору. Водночас керівництво УВО наголошувало, що "... ми є далекі від возвеличування терору ... Терор — це лише частина боротьби...". Ця цитата ще раз доводить, що українці є мирною нацією, проте як тільки цей мир порушується, українці здатні взяти до рук зброю й боротись такими досить нецивілізованими методами за цивілізоване українське майбутнє. Крім цього, боївки УВО проводили саботажі, знищували лінії зв'язку та високовольтні лінії, отруювали і знищували водопроводи, колодязі тощо.

Найвідомішими та найгучнішими операціями УВО стали атентати на українського письменника-колаборанта Сидора Твердохліба та польського шкільного куратора-шовініста Станіслава Собінського. Убивство Твердохліба відбулося після одного із політичних мітингів, на якому він виступав. Боївки УВО Іван Пасіка та Володимир Садовський приїхали на велосипедах до Кам'янки Струмилової, де з револьверів розстріляли колаборанта й тим же шляхом, випередивши потяг, повернулися до Львова. Сам Твердохліб помер від отриманих ран наступного дня. Собінського одним влучним пострілом у голову вбив боївкар Богдан Підгайний. Варто додати, що після атентату, польська влада затримала та засудила невинних людей. Наслідками цих атентатів став високий ріст популярності УВО серед українського населення Галичини.

Українська Військова Організація у 1929 році стала ядром новоствореної Організації Українських Націоналістів, яка в роки Другої Світової війни утворила бойове крило — Українську Повстанську Армію. Пам'ять про славетну боротьбу та військові традиції наших предків вплинули також і на формування добровольчих рухів в часи

незалежності. Яскравими представниками такого руху є УНА-УНСО, Самооборона Майдану, а також добровольчі батальйони, які беруть участь у російсько-українській війні.

У 2014 році, внаслідок дій тодішньої влади, а саме побиття мирної акції студентів, розгін якої був справжнім порушенням прав та свобод громадян, розпочалася Революція Гідності. Саме вона стала одним з символів відродження нації, перш за все в думках людей, бо після побиття людей стало зрозуміло, що влада й вдруге спробує розігнати людей. Українці, неначе інстинктивно, змогли швидко зібратись до купи й створити цілий добровольчий рух – Самооборону Майдану, який став рупором захисту громадян від свавілля бандитської влади.

Після закінчення Майдану багато добровольців вирішило рушити на схід, де Росія розпочала неоголошену Україні війну. Почали формуватися десятки добровольчих батальйонів, вояки яких були готові встати на захист Батьківщини в будь-який момент, не побоюючись віддати своє життя за неї. До найвідоміших та найславетніших операцій добровольчих батальйонів варто віднести бої за Савур-Могилу, Донецький аеропорт, Піски та Широкине.

Підбиваючи підсумки, ми можемо із впевненістю сказати, що українська нація є нацією справжніх воїнів, захисників рідної землі. Незважаючи на всі негаразди, вона всю свою історію зі зброєю в руках виборювала право на свій суверенітет. І навіть сьогодні, шануючи боротьбу своїх предків, українські добровольці продовжують героїчно захищати свою Батьківщину від російських окупантів.

М. Кубський

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
науковий керівник: к. ф. н. проф. З. Василько*

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ІНТЕРНЕТРЕСУРСІВ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ДОБРОВОЛЬЦІ (НА ПРИКЛАДІ ДОБРОВОЛЬЧОГО БАТАЛЬЙОНУ «АЗОВ»)

Починаючи з травня 2014 року із числа добровольців був сформований батальйон патрульної служби поліції особливого призначення Міністерства внутрішніх справ України «Азов» (далі окремий загін спеціального призначення) для захисту територіальної цілісності на сході України. Саме цей підрозділ мав чітку стратегію щодо формування іміджу та протидії пропаганді противника, який

намагався всіляко спаплюжити образ захисника України.

Перед географічною окупацією України були проведені інформаційно-психологічні операції та культурна окупація, які створили передумови для легкого захоплення територій. Насамперед потрібно згадати, що війна на сході України розпочалася не з широко масштабного наступу російських військ на Донбас. Першим етапом були інформаційні операції російських спецслужб, які отруїли наших громадян брехнею про «братські народи» та висвітленням української армії як карателів, які знищують усе й усіх на своєму шляху.

На протидію інформаційній війні проти Російської Федерації полк «Азов» веде широкомасштабну діяльність у всесвітній павутині. Переглянувши їх інтернет - сторінки, веб-сайт, канал спостерігаємо чітку концепцію створення іміджу новітнього воїна, який відходить від усіх застарілих стандартів.

Після переходу на веб-сторінку підрозділу нас «вітають» фотографії чинних військовослужбовців, у голові зароджується перша думка, що стає ключовою для формування іміджу та у більшості випадків залишається остаточною. Зароджується образ воїна – захисника, який є прототипом нового українського війська яке так потребує наша армія. Проаналізувавши сайт одразу помітно, що людина, яка створювала, підбирала наповнення для сайту, мала чітко поставлену мету: повернути увагу не на матеріальні вигоди, а на патріотично-ідейну налаштованість. Доказом цього є те, що про пільги, заробітню плату та інші грошові привілеї на їхніх сторінках нічого не написано. Але не тільки веб-сторінки та сайт сформували такий імідж, а й відео-ролики на каналі «Youtube», в яких демонструються бойові дії та тренування вояків, сцени із їхньої буденної служби. Якісно відзняті та змонтовані відео створюють образ воїна-захисника XXI століття, який користується неабиякою повагою серед населення країни, підлітки намагаються в усьому наслідувати та копіювати військовослужбовців цієї військової частини.

Безумовно, це не є працею однієї людини чи одного дня. Українці пишаються своїми героями, а вороги тремтять при одному слові «Азов». Сьогодні все більше військових частин створюють свої сайти та сторінки в соціальних мережах з метою популяризації військової служби серед цивільного населення, протидії російській пропаганді та створення сприятливого іміджу.

УЧАСТЬ ДОБРОВОЛЬЧИХ ФОРМУВАНЬ В БОЙОВИХ ДІЯХ 2014-2021 РР. ТА ЇХ ВЗАЄМОДІЯ ІЗ ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ УКРАЇНИ

К. Дерикорчма

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
науковий керівник: к.і.н., Л. Скорич*

ФОРМУВАННЯ ДОБРОВОЛЬЧОГО БАТАЛЬЙОНУ «АЗОВ» ТА ЙОГО УЧАСТЬ У ПРОТИСТОЯННІ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ У 2014-МУ РОЦІ

У складні часи для країни завжди з'являлись герої, котрі були готові до останньої краплі крові захищати свою державу. Про одних з таких і буде йти мова, добровольчий батальйон «Азов».

Формування батальйону почалось з перших днів антитерористичної операції, коли в травні бойовики почали наступ на Маріуполь. Тоді, командиром і засновником «Азову», Андрієм Білецьким почалось формування батальйону. Основу особового складу заклали члени організації «Патріот України» та близькі соратники командира підрозділу. Кістяк підрозділу склали 70 добровольців, які в основному були молоддю зі східних областей України. Вони були з різним рівнем освіти, з різних регіонів країни, але всіх їх об'єднувала одна ідея. Колишні футбольні фанати, вчителі, інженери та їх командир колишній історик. Всіх їх об'єднала ідея – яка вимагала дій у ході неоголошеної війни. Андрій Білецький налагоджував комунікацію підрозділу з різними державними відомствами, для легалізації підрозділу в силових структурах. 5 травня 2014 року у м. Бердянськ, наказом міністра внутрішніх справ Арсена Авакова, був заснований батальйон «Азов», як підрозділ патрульної служби міліції особливого призначення МВС. Станом на 3 червня 2014 року «Азов» налічував вже 250 чоловік. Серед добровольців були також іноземці: один громадянин Італії, швед, хорват, білорус, латиш та декілька росіян. Станом на 9 жовтня чисельність «Азову» становила 800 осіб. Таким чином, свою популярність та прихильність потенційних рекрутів – батальйон «Азов» здобув завдяки перемогам на фронті та високій мотивації бійців підрозділу.

Бойове хрещення новоствореного батальйону пройшло у місті Маріуполь, яке було стратегічним пунктом в Донецькій області, з масштабними промисловими комплексами та портом. 9 травня колона 72-ї бригади зруйнувала барикади й увірвалася до Маріуполя. Озброєні проросійські терористи чинили збройний опір, почалися масовані обстріли житлових кварталів. Для уникнення ескалації конфлікту та недопущення великої кількості жертв – 10 травня штаб АТО ухвалив рішення про тимчасове виведення бійців Національної гвардії з міста. На той момент Маріуполь був під контролем російських окупаційних сил.

Враховуючи повний параліч силових структур у місті, керівництвом МВС, було вирішено зробити ставку на батальйон «Азов». Добровольців було забезпечено необхідним озброєнням та амуніцією, для початку операції зі звільнення Маріуполя.

До операції було залучено 150 «азовців», дві роти батальйону «Дніпро», дві роти НГУ та бійці 72-ї і 79-ї бригади. Також допомагали місцеві активісти та члени «Правого сектора».

13 червня розпочалася нова активна фаза звільнення Маріуполя. Штаб-квартиру бойовиків взяли штурмові групи бійців «Азову». У місті на момент початку операції знаходилося близько 80-ти бойовиків. Штурм розпочався близько п'ятої години ранку. Саме тоді «азовці» вдарили по позиціях терористів із ЗУ-23, після чого завдання виконували штурмові групи. Метою був штурм відділення банку на вулиці Грецькій, де бойовики облаштували штаб. Терористи встигли замінувати територію навколо банку – тоді на одній із мін підірвався боєць «Азову». В цілому просування українських сил здійснювалося досить стрімко і за декілька годин українські сили ліквідували основні опорні пункти та техніку терористів. Згодом, контроль над усіма раніше захопленими будівлями було відновлено, а «укріпрайон» бойовиків на вулиці Грецькій знищено.

Бій тривав декілька годин. Під час штурму було ліквідовано ключові опорні точки бойовиків, знищено їхню техніку, відновлено контроль над усіма захопленими спорудами. Ніхто з мирних жителів Маріуполя в ході операції не постраждав.

На даний момент, уже окремий загін спеціального призначення НГУ «Полк Азов» - вважається одним із найрезультативніших підрозділів Збройних Сил України, який довів свою ефективність виконуючи бойові завдання в ході проведення АТО/ООС.

І. Збожна

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
науковий керівник: А. Письменський*

**БІЙ ЗА КАРЛІВКУ – БОЙОВЕ ХРЕЩЕННЯ
БАТАЛЬЙОНУ «ДОНБАС»**

Бойова історія батальйону «Донбас» пов'язана з активною участю у смертельних боях та бойових операціях, перемогами і поразками, досягненнями і втратами. Бійці 2-го батальйону спеціального призначення «Донбас» 15-го окремого полку Національної гвардії України (НГУ) та 46-го окремого батальйону спеціального призначення «Донбас-Україна» 54-ї окремої механізованої бригади Збройних сил України (ЗСУ) звільняли Артемівськ, Попасну, Піски, Лисичанськ, приймали участь в боях за Іловайськ, Дебальцеве, Широкине, Світлодарську дугу і Бахмутську трасу. Незважаючи на те, що в ході переформування створено два різних батальйони з різним підпорядкуванням та різним характером завдань за призначенням – є подія, яка стала бойовим хрещення підрозділу – бій за Карлівку 23 травня 2014 року.

Створення батальйону «Донбас» почалось в квітні 2014 року на Дніпропетровщині. Формування батальйону відбувалось на добровольчій основі за рахунок власної ініціативи вояків та волонтерської допомоги. До батальйону записувались як професійні військові, так і особи, які взагалі не мали жодної військової підготовки. Так, першим командиром батальйону став колишній підприємець з Донецької області Семен Семенченко. Станом на травень 2014 року бойова чисельність склала біля 120 осіб, 80 % яких – вихідці з Донеччини. Озброєння батальйону складалось з легкої стрілецької зброї та ручних гранат. Вишкіл добровольців відбувався в селі Новопідгородне на межі Дніпропетровщини та Донеччини.

З перших днів формування батальйону постало питання легалізації та законності формування і бойового застосування. Так, 29 травня 2014 року батальйон увійшов до складу НГУ і зараз відомий як 2-й батальйон спеціального призначення «Донбас» 15-го окремого полку НГУ, а частина добровольців пішла в ЗСУ в батальйон «Айдар». Після участі в битві за Іловайськ частина офіцерів та бійців прийняла рішення перейти в ЗСУ. Таким чином 17 січня 2015 року був сформований 46-й окремих батальйон спеціального призначення «Донбас-Україна» 54 окремої механізованої бригади на чолі з В'ячеславом Власенко.

Батальйон ще до офіційної легалізації почав приймати участь у бойових діях. Так 5 травня 2014 року батальйон звільнив райвідділ міліції у Великій Новосілці. 22 травня 2014 року бійці батальйону взяли під охорону адміністративні будівлі Володарського району та здійснювали охорону будівель окружних виборчкомів в п'ятьох західних районах Донецької області: Великоновосілківському, Добропільському, Олександрівському, Володарському та Красноармійському. А 23 травня відбувся перший бій батальйону «Донбас» - бій за село Карлівка.

Карлівка знаходиться на трасі Донецьк – Покровськ в 30 км від обласного центру. З перших днів проголошення псевдореспубліки терористи облаштували блокпост через річку Вовча, який мав велике значення для майбутнього просування українських військ.

В операції було задіяно 25 бійців батальйону та 5 вояків «Правого сектору». Замисел був наступний: двоє бійців мали об'їхати блокпост по житловому сектору з півдня та зайняти позиції в готелі «Карлові Вари» з метою недопущення підходу підкріплення. Згодом основна група під покровом ночі мала приховано наблизитись та знищити блокпост противника під покровом ночі.

Нажаль операція пішла не по плану. Висування розпочалось вранці. Обхідна група успішно зайняла позиції. Основна група після подолання моста потрапила під щільний вогонь противника та захопила найближчі будівлі і продовжила бій. Для надання допомоги терористам висунулась мобільна групи з Донецька, яка на в'їзді до селища потрапила під вогонь бійців в готелі «Карлові Вари». Один з добровольців загинув, другий вийшов до своїх військ пораненим через добу.

Основна група, яка мала захопити блокпост, після чотирьох годин бою була змушена залишити село, яке почали оточувати бойовики. В цій групі загинуло четверо бійців.

В результаті бою загинуло 5 бійців батальйону, 6 зазнало поранень. Втрати противника склали 11 осіб.

Незважаючи на негативний результат бою він мав велике мотивуюче значення для підрозділу. Саме з цього почалась бойова історія батальйону «Донбас» та показало, що добровольці готові захищати свою Батьківщину зі зброєю в руках.

В доповіді пропонується розглянути формування та перше бойове застосування батальйону «Донбас», з порядком планування та здійснення бойової операції з формулюванням висновків та рекомендацій.

**ВИДАТНІ ОСОБИСТОСТІ,
ДІЯЧІ ТА КОМАНДИРИ ДОБРОВОЛЬЧОГО РУХУ**

А. Стенковий

*Військовий інститут інформатизації та телекомунікації
імені Героїв Крут, м. Київ,
науковий керівник: Р. Скидан*

**ОСОБИСТІТЬ ДМИТРА КОЦЮБАЙЛА («ДА ВІНЧІ»)
ТА ЙОГО РОЛЬ В УКРАЇНСЬКОМУ ДОБРОВОЛЬЧОМУ РУСІ**

Дмитро Коцюбайло (псевдо «Да Вінчі») — авторитетний і харизматичний командир ДУК «ПС», командир 1-ї Окремої штурмової роти ДУК «Правий сектор». Наймолодший командир роти. Його вирізняє мужність і відвага, розсудливість і спокій у найкритичніших ситуаціях.

Уродженець Івано-Франківської області (1.11.1995 року у селі Задністрянське Галицького району). Українець. Християнин, греко-католик. Середню освіту здобув у Бовшівській ЗОШ I-III ступенів. Далі продовжив навчання у художньому ліцеї в Івано-Франківську. Звідси псевдонім «Да Вінчі», бо захоплюється творчістю та полотнами великого художника. На війну пішов у 18 років.

У 2014-му п'ять місяців не залишав позиції. Учасник боїв за Савур-Могилу, шахту «Бутівка», Старогнатівку, Білокам'янку, Красногорівку та Донецький аеропорт. З березня 2016 р. 1-ша Окрема штурмова рота під його командуванням перебувала на передовій лінії фронту дев'ять місяців у районі Авдіївки. Друг «Да Вінчі» володіє технікою стрільби чи не зівсіхвидівзброї: АК, РПК, АГС, ППРС, РГД. На його бойовому рахунку – підбитий танк. У боях відстав дві контузії та поранення. Поранений був у Пісках в осени 2014 року. Один осколок прилетів в обличчя, розірвав губу, вибив зуб. Інший перебив ключицю, пошкодив ребра. Але з лікарні я втік на фронт (з титановою пластиною у ключиці). Його кохана поруч – медик-госпітальєр та аеророзвідниця.

Дмитро Коцюбайло в інтерв'ю зазначає: «У мене немає колосальних планів на майбутнє. Війна ж іде. Але в моєму житті все тепер буде пов'язане з військовою справою. Цілісність держави – найважливіше. Я не люблю вести дискусії, когось повчати. Мені подобається вислів Романа Шухевича: «Розмова з окупантом не може тривати довше автоматної черги».

Важко переоцінити роль особистості Дмитра Коцюбайла у добровольчому русі патріотично налаштований, військово грамотний його підтримують кадрові офіцери у його підрозділі служить француз, кримський татарин, білорус, американець росіянин, поляк, чех, узбек, що свідчить про високі цілі та міжнаціональне спілкування, толерантність, вміння об'єднуватись, стратегічно мислити.

Вивчення курсантами таких біографій сприяє їх мотивації, надихає на вчинки та виконання службових обов'язків. Розкриває та демонструє патріотизм у найкращих його проявах, любов до рідної землі дієва, відчайдушна та справжня.

У Кропивницькому «Да Вінчі» вручили срібний орден «Народний герой України». Це єдина висока нагорода, яку здобув доброволець.

К. Фальчиан

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
науковий керівник: к.і.н., Л. Скорич*

РОМАН АТАМАНЮК, ЯК ОБРАЗ «АТЛАНТА, ЩО ТРИМАВ НАД НАМИ МИРНЕ НЕБО»

Ворожба з боку «братнього» східного сусіда триває вже майже декаду. Ситуація, що склалася, показала хто є хто, але ціною стало життя найкращих. Відчувши несподіваний та сильний удар ворога сім років тому, більшість свідомих громадян перестали переслідувати задоволення власних шкурних інтересів. Також були й ті, що раптом твердо усвідомили необхідність постійної боротьби в Україні. Адже в нашій країні переважає підміна понять, з'являються життєві виклики та недоброзичливіці, що завжди намагатимуться підірвати нашу єдність, міць, державність.

Добровольчий рух – феномен постреволуційного часу ХХІ століття, який мав конкретні передумови. Постаті, котрі брали до рук зброю з початком збройної агресії Російської Федерації, мали готовність до рішучих дій, адже розвивали розуміння про цінність боротьби за Володимирів тризуб ще з 2000-х. Серед бійців добровольчих формувань та інших боєздатних підрозділів Збройних сил України великий відсоток становили справжні патріоти. Майбутні воїни були причетні до націоналістичного руху в різних форматах – активізмом, оточенням чи дійсним членством в організаціях або ж просто відкритою прихильністю та україноцентричними поглядами.

Яскравий приклад поєднання громадянина-патріота і воїна – Роман

Атаманюк. Ще з молодих літ проявляв себе виваженим, слухняним, а головне, дуже принциповим. Він завжди доводив свою точку зору, за що його і поважали оточуючі. Молодик мав справжніх друзів, з якими міг піти і у вогонь, і у воду, адже дуже серйозно ставився до поняття «братерство».

Вірних товаришів та однодумців він зустрів і в «кузні українських лицарів» – Молодіжному Націоналістичному Конгресі. Дана організація зосереджена на вишкільно-патріотичному вихованні молоді, чим охоче займався і Роман Атаманюк. Він передав свою науку не одній сотні підлітків на вишкільному таборі «Коловрат», де був бунчужним декілька років поспіль.

Головною мрією Романа була розбудова сучасної, правової України. За це бажання, згодом, він віддав своє життя. Правда, що гинуть ті, хто найменше заслуговує на смерть, адже дана особа була і залишається взірцем українського націоналізму у всіх його високих і глибоких значеннях.

У багатьох слово «воїн» асоціюється з кремезними бійцями, обвішаними зброєю та очима, що горять люттю. Але справжні воїни – звичайні хлопці з великим серцем та готовністю творити історію своєї держави.

Осінь 2013 року змусила багатьох вийти з власної зони комфорту, аби дозволити майбутнім поколінням мати можливість жити у демократичній, європейській державі. Роман теж, переймаючись подіями тих днів, доєднався до 14-ї сотні Самооборони Майдану «Вільні люди». Був затриманий 10 грудня при зачистці на Грушевського, згодом звільнений.

Життя у військовому мундирі хлопець розпочав з добровольчого батальйону «Айдар» наприкінці серпня 2014. Бажаючи бути присутнім у запеклих боях, змінював підрозділи, в яких перебував, тому згодом перевівся до батальйону «Донбас». Пізніше став на посаду стрільця в 93 омбр «Холодний яр», з якою брав участь у боях під Донецьким аеропортом.

Солдат ніколи не жалівся батькам про тяжкість війни та не розповідав за бої. Проте, про один з них вони, все ж таки, дізналися. 28 травня 2015 року воїн загинув від ворожого мінометного обстрілу у селищі Опитне.

Історія – спіраль часу. Ми маємо берегти в серцях пам'ять про небесних атлантів, що тримають над нами мирне, а головне вільне небо та славити живих героїв. Щоб на наступному витку цієї спіралі не довелось відплатити за сьогоднішні помилки і байдужість кров'ю майбутніх синів та доньок, яким доведеться стати на шлях боротьби за

збереження територіальної цілісності і незалежності України.

О. Калішук

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
науковий керівник: к.і.н., доц., Т. Плазова*

ДЕВ'ЯТНАДЦЯТИРІЧНИЙ КОМАНДИР РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ЧОТИ

Максим Громов – позивний «Мародер», але багато хто кличе його як Жека, оскільки до 18 років він воював під таким іменем. Максим захищав Україну на позиціях Савур-Могили, у Вуглегірську, Дебальцевому, Зайцевому та Пісках. Опанував на передовій самостійно справу сапера та розвідника. Став командиром вдвічі старших бійців.

Мама ростила його самостійно, оскільки батько помер, коли Максим ще був малий. Будучи ще школярем, учнем 11 класу в Кіровоградській області, брав активну участь на Майдані. Пройшов усі жахи майдану: коктейлі Молотова, полон у беркутівців. Як називає їх Максим «чорні чоловічки з жовтим скотчем на руках». Коли закінчився Майдан, почалася звична рутинна школяря 11 класу.

Невдовзі потрібно було здійснювати вибір подальшого навчання. Юнак мріяв про навчання в Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, а саме про факультет бойового та оперативного забезпечення, адже найбільше душа лежала до мінно-вибухової справи. Однак, справи до вступу так і не дійшли, бо почалась російська агресія.

На початку літа 2014 року, у свої 17 років Максим вступив до добровольчого батальйону «Крим», оскільки багато біженців з Криму не мало індекуючих документів. Громов назвався Євгеном і йому на це ім'я почали робити документи. Добровольчий батальйон мав власну зброю та взаємодіяв із Збройними Силами України в центрі військової розвідки, який формувався із Гордійчуком. Першу емоцію, яку викликав юнак, - була пересторога. Але з часом йому повірили, що документи погоріли під час переїзду на материкову Україну.

На перший штурм Савур-Могили юнака командування не взяло, пошкодувало. Дізнавшись про другий виїзд, юнак звернувся до командування з проханням і його взяли. Саме тоді він потрапив і під перший обстріл. Вони летіли на гвинтокрилах і їх обстріляли - за якусь мить все дно стало немов сито.

Сапером хлопець став майже самотужки. До того як опинитися на

війні, Максим цікавився піротехнікою, і вже на фронті продовжив нею займатися. 100 кілограм тротилу він витягнув разом із собою на Савур-Могилу. Коли вони дісталися на гору, спец. призначенці назвали їх «смертниками». Бої за неї тривали з липня по вересень 2014 року. Там ж і відбувся перший серйозний обстріл із системи залпового вогню «Град».

Після боїв за Савур-Могилу, Максим опанував майстерність розвідника, але й саперної справи не покинув. Далі брав участь в боях за Вуглегірськ, Дебальцеве, Зайцевому та інших пунктах Донбасу.

Коли виповнилося 18 років, юнаку запропонували посаду командира інженерно-саперного відділення. Пів року прослужив в саперному підрозділі. А майже за рік був призначеним на посаду командира окремого розвідувального взводу 42-ого батальйону. Завданням взводу було щоденне розмінування мінних полів. В середньому це виходило приблизно 10 - 15 розтяжок та така ж кількість мін.

Зі слів Максима: «Доводиться розмінувати кожного дня, аби свої хлопці трохи не літали».

Поблизу селища Піски, влітку разом із своїм побратимом-розвідником вони підірвалися на «МОНці», а саме протипіхотній уламковій міні направленою ураження. Зачепивши розтяжку, їх накрило уламковою хвилею на три метри. Удар здебільшого припав на Максима, оскільки він ішов ззаду. Те, що вони залишилися живими – це диво, бо переважно в таких випадках залишаються інвалідами або гинуть. Але це коштувало йому нормального, здорового слуху. Тепер, після цієї доленосної зустрічі він чує все вдвічі тихше.

Влітку 2017 року хлопець вступає до Військового інституту КНУ ім. Т. Шевченка, але з навчанням не склалося і він вирішив повернутися на війну.

Прапорщик Максим Громов підірвався недалеко від Мар'їнки на забороненій Женевською конвенцією ПМН-2 – протипіхотній міні натискної дії. У той день група хлопця вела розвідку. Максим зробив крок в бік та пролунав вибух. За технікою безпеки до нього ніхто не мав права підходити. За спогадом юнака він сам дострибав до друзів. Його евакуювали до госпіталю в Покровську, а потім до Харкова і Києва. Найбільше, що тоді хвилювало юнака це, коли зможе повернутися на службу. Ногу ампутували та поставили протез. У підрозділ повернувся після поранення через півроку на ту ж посаду – командира розвідувального взводу.

Про майбутнє говорить наступні слова: «Я сам не знаю, що далі. Хочу розвиватися як військовий, але без вищої освіти офіцером не

станеш. А йти вчитися, коли в країні війна, не можу. Ну хіба на «заочку».

На весні юнак перевівся з 57-ї бригади у 28-му, з постійним місцем дислокації в м. Одеса. Але це не завадило йому знову повернутися на передову.

А. Мельник

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
науковий керівник: к.і.н., доц., Т. Плазова*

ДОБРОВОЛЕЦЬ ВАЛЕРІЙ ШАТУРСЬКИЙ

Я не знаю чіє саме ці слова, але почув їх від Валерія Шатурського, який у 2018 році був курсантом у Навчальному центрі НГУ. Валерій проходив базовий курс лідерства і по штату перебував у взводі, де я був головним сержантом взводу.

З 2015 року Валерій проходив службу у батальйоні спеціального призначення «Донбас». Сам батальйон почав формуватися у 2014 році з добровольців, які хотіли дати відповідь на російську агресію.

29 травня 2014 року командування батальйону згодилось ввійти до складу Національної гвардії України з формуванням на її базі підрозділу спеціального призначення із назвою 3-й резервний батальйон Національної гвардії. Основними напрямками діяльності батальйону мали бути проведення розвідувальних, протидиверсійних, штурмових операцій, а також посилення охорони державного кордону України на сході від диверсійних і терористичних груп. Штатна чисельність резервного батальйону НГУ – 460 осіб. Після завершення бойових дій та стабілізації ситуації планувалося, що батальйон буде розформовано, але охочі зможуть долучитися до формування нових офіційних правоохоронних структур.

Частину бійців, що не пройшли добір до лав Нацгвардії, залучено до складу 24 батальйону територіальної оборони Луганської області у структурі Міністерства оборони, а ті з добровольців, які не виявили бажання офіційно вступати на військову службу, залишилися у статусі «народного ополчення» та продовжували забезпечувати охорону державних об'єктів західних районів Донеччини.

На початку червня 2014 року батальйон розпочав тренування на полігоні Національної гвардії у селі Нова Петрівка.

Батальйон добровольців відомий активною участю у боротьбі за цілісність і збереження суверенітету нашої країни, і брали участь у

звільненні Великоновоселківського району, у боях за Лисичанськ, Карлівку, Мар'їнку, Піски, Іловайськ, Широкине, Дебальцеве.

Доброволець Валерій Шатурський – народився 1974 року в селі Лісогірка, Хмельницької області, з 2015 року мешкав у Маріуполі. Валерій відносився до категорії тих добровольців, які погодилися підписати контракт, після введення батальйону до складу 18-го полку оперативного призначення НГУ (в/ч 3057).

Знаючи Валерія особисто, можемо охарактеризувати його як сильного військовослужбовця. Людина - досвідчена, розумна, харизматична, людина яка поєднує в собі всі риси, які необхідні для лідера, в тому числі і патріотизм. Він, у віці сорока років, пішов на фронт і воював по всій лінії фронту – від Азовського узбережжя до Луганщини. До приїзду у навчальний центр, брав участь у багатьох операціях – поблизу Слов'янська, Широкиного, Водяного, Павлополя, Новотроїцького, Верхньоторецького, Мар'їнки, Крутої Балки, Щастя, Майорська.

Валерій – щирий патріот, справжній українець, який любить свою країну, свою землю і свою сім'ю. Бойові побратими Валерія, з якими він приїхав на курси, розказували про його діяльність на сході нашої країни і всі, як один, вважали його своїм героєм. Він стверджував, що після перемоги у війні з Росією, повернеться до сім'ї і не пов'язуватиме своє життя з армією, але, нажаль, його війна закінчилася 12 вересня 2019 року в пообідню пору внаслідок ворожого обстрілу позицій батальйону в Донецькій області зазнав поранення, несумісного з життям.

Похований 17 вересня 2019 року у місті Маріуполь, де мешкають рідні. Без Валерія залишилися дружина та діти — син і донька.

Нагорода свого героя знайшла посмертно - указом Президента України №742/2019 від 10 жовтня 2019 року за «особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України», Валерій нагороджений орденом «За мужність» III ступеня.

В. Шпіль

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
науковий керівник: к.і.н., доц., Т. Плазова*

ВОЛОДИМИР СТЕБЛЮК – НАРОДНИЙ ГЕРОЙ УКРАЇНИ

Доктор медичних наук, професор, лікар Майдану, керівник медслужби батальйону «Миротворець», лікар-реаніматолог, Народний

герой України. Все це про полковника медичної служби Всеволода Стеблюка. Та десятки врятованих бійців називають його хрещеним батьком і янголом-охоронцем.

Саме він зміг врятувати 87 людей в Іловайському котлі, коли під страхом смерті пішов домовлятися із терористами про вивезення поранених. А потім майже дві доби самотужки збирав та вивозив українських бійців.

Влітку 2014-го року батальйону «Миротворець», в якому Всеволод Стеблюк очолював медичну службу, була поставлене завдання провести зачистку Іловайська від бойовиків, після його запланованого штурму. Вся операція мала тривати добу.

«Напередодні приїхав один з генералів, роздав карти міста. Буквально кожному підрозділу, кожному взводу було визначено його вулиця чи квартал, який вони мають зачистити. Мені – зайняти медичний пункт у залізничному депо. І там розгорнути медичну службу», – розповідає Стеблюк.

Поки в Україні святкували 23-тю річницю незалежності, на нашу територію зайшли дві батальйонні тактичні групи російської армії. Саме в День Незалежності «Миротворець» через блокпости терористів проривався до залізничного депо станції «Іловайськ». «Там вже трималися десь 20 людей батальйону «Херсон». І на п'ять днів іловайське депо стало нашою цитаделлю, яку ми тримали під цілодобовими обстрілами, – згадує Стеблюк. – Перші два дні у медиків батальйону роботи практично не було, та бойовики все активніше посилювали щільність вогню. На третій день, коли терористи пристрілялися, з'явилися перші поранені».

Кривавий коридор. Коли спливав четвертий день, стало зрозуміло, що ніякої зачистки не буде і ситуація критична. Та за словами Всеволода, наші бійці все одно весь час сподівалися, що прийдуть на штурм підкріплення або прийде наказ відступати. «Але відступати було неможливо, тому що ми знаходилися в трьох кільцях оточення, – продовжує Стеблюк. – Тоді був розроблений план відступу – підпалити ремонтний цех, де були тепловози з соляркою, і під прикриттям димової завіси прориватися через ворожий блок-пост у напрямку Маріуполя».

Почати виходити мали опівночі. Але згодом надійшла інформація, що російські бойовики надають «зелений коридор» для виходу з оточення. І бійці «Миротворця» та батальйону «Донбас» зі світланком вирушили у бік Многопілля, де формувалася колони. Про умовин виходу з оточення наших силовиків йшли перемовини з керівництвом російського угруповання. «А поки йшли перемовини росіяни почали пристрілювати по голові колони міномет. Тоді ми пішли з боєм на

прорив», – розповідає головний медик «Миротворця». Наші хлопці намагалися відстрілюватися, та вогонь по колоні вівся з усіх боків. Машини з бійцями почали хаотично рухатися, щоб врятуватися і не дати противнику розстріляти їх, як у тирі. Фактично техніка була майже вся знищена, навкруги все горіло, вибухало.

«Моя машина – старенький ЛуАЗ 967М з відкритим верхом, я її намагався заховати за якусь броню, бо салон був повний поранених. Куди їхали вже було не зрозуміло. На віражах поранених викидало з машини, ми їх знову затягували назад. Та після одного разу, коли вибухнула міна зовсім поряд, машину підкинуло, і ми всі з неї повилітали...», – говорить Стеблюк. Перемовини з терористами... Отямився Всеволод після вибуху тільки через три години. «Почав збирати поранених і підтягувати під скотомогильник, який став нам таким укриттям, – згадує медик. – У бінокль я почав вивчати місцевість. Помітив БМД з білим прапором. Думав, що поранених збирають. А звідти російські військові добивали ще живих. Тоді ми майже зарилися у пісок скотомогильника. Ми приготували гранати та нас не помітили».

Як говорить боєць «Миротворця» Віталій Мариненко, у вцілілих була можливість піти: «Дочекалися б ночі та пішли. Але навіть думки про те, щоб поранених кинути, не було. Та як це зробити? Тоді наш медик – Стеблюк вирішив піти до росіян на перемовини». Пізніше Всеволод зізнається, що був готовий до того, що його просто розстріляють. Але він все одно дістав з медичної сумки прапор із червоним хрестом та пішов у бік ворога. «Коли дійшов до росіян, то сказав, що я з „Червоного Хреста“. У мене було два посвідчення – українською мовою і англійською. Я дав російському офіцерові, який мене почав розпитувати, посвідчення англійською. Він почав обурюватися, що довкола тільки бандити, а не поранені. Я запитав чи він воював у Чечні, він відповів, що у другу чеченську війну. Відповів, мовляв, про яких бандитів йде мова, адже і він захищав свою країну і навіть там рятували поранених. Сказав, що й у мене поранені і я маю їх вивезти і крапка. Так якось вдалося домовитися», – згадує Стеблюк.

Якимось дивом медична машина була неушкодженою. Її завели, поклали поранених і поїхали у те місце, на яке вказав російський військовий. Поранених збирав і наступного дня. У маленьку «Жужу», так охрестили машину медика, до 10 поранених за один раз вдалося завантажити. «Перед тим як йти до росіяни на перемовини, я написав дружині смс, де вказав наші координати і про велику кількість поранених. Вона вже в Києві передала цю інформацію в Генштаб», – говорить Всеволод Стеблюк. На другу добу приїхала колона 8-ї санітарної роти і доправила всіх врятованих медиком на аеродром. І

тільки згодом з'ясувалося, що Стеблюк у пеклі під Новокатеринівкою врятував 87 українських бійців. Для військового лікаря, який в надскладних обставинах залишився вірним клятві Гіппократа, війна не закінчилася. Полковник медичної служби В. Стеблюк служить заступником начальника Української військово-медичної академії. Нагороджений найвищим орденом України – «Орденом Свободи». Зараз він займається реабілітацією поранених українських воїнів, підготовкою військових лікарів та санітарних інструкторів та продовжує їздити на фронт.

В. Босак

Національний університет «Львівська політехніка»

БИТВА ПІД БРОДАМИ І РАДЯНСЬКИЙ ПОЛОН: СТРАТЕГІЯ ВИЖИВАННЯ ДОБРОВОЛЬЦЯ РОМАНА ВИСОЦЬКОГО

Битва під Бродами (13-22 липня 1944 р.) стала точкою відліку, що поділила життя кількох тисяч українських добровольців дивізії "Галичина" на "до" і "після". На фронт після вишколів прибуло близько 11 тисяч дивізіяників, проте з оточення прорвались лише 5 тисяч (за приблизними підрахунками Ліквідаційного бюро). Частина вояків (за оцінками дослідників, від 200 до 1 тис.) вилася в лави УПА, де стали цінними кадрами командно-вишкільної ланки. Решта добровольців загинули, або опинились в радянському полоні. Серед останніх був і 19-річний Роман Висоцький.

Роман Дмитрович Висоцький народився 15.10.1923 році у місті Станіславів (сучасний Івано-Франківськ) в українській патріотичній родині, батько працював в місцевому кооперативі "Народна торгівля". Юнак тільки готувався стати матуристом (випускником) гімназії, коли весною 1943 р. розпочалось активне творення української дивізії.

Що спонукало Романа, та інших його товаришів по гімназійній лаві зголоситись до дивізії?

Молоді галичани виховувались в душі українських державницьких і військових традицій (без Українського Війська не буде Української Держави), плеканням юнацтва займались учасники Перших визвольних змагань – старшини і стрільці Легіону Українських Січових Стрільців, Української Галицької Армії. Директор гімназії, в якій навчався Роман – колишній сотник Галицької Армії Осип Левицький заохочував до цього всіх випускників (подібні випадки були непоодинокими).

Окупація радянською владою Галичини 17 вересня 1939 р. ("перші совіти") закарбувалася в свідомості 16-річного хлопця. До родинного

помешкання Висоцьких (по вул. Білінського 17, збоку знаходилась радянська в'язниця) примусово підселили двох працівниць управління НКВД. Згодом вся родина була змушена шукати нове помешкання. Проте, жахаюче враження на всіх мешканців Станіслава справили звірства радянських органів безпеки і знищення більше 250 бранців в'язниці (що викрилось вже після втечі радянських військ з міста).

Відсутність альтернативного військового формування, що змагалось б за Вільну Україну – Українська Повстанська Армія ще не набула масового характеру.

Роман Висоцький міг уникнути призову, оскільки був перекладачем на рекрутській комісії. Проте, він не зрадив гімназійних товаришів і 17 липня 1944 р. вирушив на вишкіл на полігон Гайделягер (біля м. Дембіци). Базовий вишкіл новобранців передбачав ґрунтовну муштрову і вогневу підготовку. Після цього Романа скерували до артилерійської школи Поршіц, де він проходив підготовку як стрілець розрахунку 105 мм гаубиці ІєРН 18. Одним із викладачів школи був офіцер Запорізької гарматної бригади армії УНР сотник Микола Палієнко (загинув під Бродами).

Під Бродами батарея поручника Михайла Качмара, в лавах якої служив Роман, була розбита нальотом радянської авіації. Проте, швидко перегрупувавшись, продовжувала знаходитись на лінії зіткнення. Станом на 17-22 липня стало зрозуміло, що Дивізія знаходиться в ворожому оточенні, тому вцілілі старшини сформували малі групи прориву і розпочали відхід. Гармати та допоміжна техніка організовано виводились з ладу, аби не потрапити до рук ворога. Група прориву, в якій перебував Роман Висоцький зуміла підбити танк Т-34 і захопити вороже кулеметне відділення.

В сум'ятті оточення Роман залишився вдвох з товаришем і був схоплений під час перепочику в с. Княже. Разом з іншими полоненими Висоцький був направлений пішим маршем до фільтраційного табору, де формували дві колони – німців та українських дивізійників. Спостерігаючи знущання тилових підрозділів над полоненими (особливо українцями, що підтверджено в багатьох спогадах та історіографії): тортури, масові розстріли, Роман вирішує видати себе за уродженця Відня (де мешкала сестра). Зберігши справжні ім'я та прізвище, хлопець легендується як солдат 361 артилерійського полку Вермахту. Залізницею полонених відправили до Києва, де 16 серпня 1944 року відбувся марш переможених.

Після маршу його розподілили до Чернігівського табору військовополонених, що працювали на відбудові міста. Стратегія виживання Романа не була винятковою, ще кільком дивізійникам

вдалось видати себе за громадян Німеччини, Австрії і Польщі (наприклад, Володимир Молодецький – автор автобіографічної повісті "В руках "визволителів"). Проте, 11 дивізійників з чернігівського табору, що видали себе за поляків були викриті, передані капітану СМЕРШу Цеві і засуджені до 10 років позбавлення волі (зі спогадів Р. В. знаємо ім'я Романа Радловського – подальша доля невідома).

Легенда Романа Висоцького ледь не провалилась, коли на медичному огляді в нього виявили тату з групою крові (ознака приналежності до військ СС) – покаранням було переведення до штрафного табору Джекказган (степи Казахстану), а згодом до Сталінграду. Разом з групою військовополонених, дивізійник перетнув кордон Австрії 9 січня 1950 р. Залишивши позаду радянські табори він прожив довге, вільне і гідне життя.

Долі сотень українських добровольців дивізії "Галичина" були зламані радянською карально-репресивною системою. Проте, де б вони не були: на чужині і на засланні, дивізійники пронесли крізь життя свою Ідею – боротьбу за Вільну Україну.

ЖІНКИ–ДОБРОВОЛИЦІ У БОРОТЬБІ ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ

К. Каплуновський

*Військовий інститут інформатизації та телекомунікації
імені Героїв Крут, м. Київ,
науковий керівник: к.і.н., А. Курзенкова*

ЖІНКИ-ДОБРОВОЛИЦІ У КНИЗІ ЄВГЕНІЇ ПОДОБНОЇ «ДІВЧАТА ЗРІЗАЮТЬ КОСИ»

Щороку в Україні збільшується кількість жінок, які добровільно йдуть до лав Збройних Сил. Їх не лякають важкі фізичні навантаження, добові наряди й відрядження у гарячі точки. Якщо дванадцять років тому жінок в армії було майже 2 тисячі, то сьогодні — зовсім інша ситуація. Досвід, який ми маємо із 2014 року, довів, що з першого дня агресії Росії проти України, жінки поруч з чоловіками стали до зброї. Вони стали добровольцями, і разом з чоловіками вони виконували всі функціональні обов'язки, які тоді вимагав час. Навіть тоді, коли армія була не готова до того, щоб сприймати жінок снайперами, водіями, саперами, розвідниками. Про жінок-добровольців в українському війську написана книга Євгенії Подобної «Дівчата зрізають коси» (2018 р.), яка нагороджена шевченківською премією. Існує однойменна пісня, яку виконують воїни АТО — парамедик Дар'я Зубенко із Чернігова, та співачка Анастасія Приходько. Книга складається з 25 історій жінок війни. Географія війни вражає: Авдіївка, Іловайськ, Піски, Лутугине, Бахмут, Святогірськ, Світлодарська дуга, «нуль». Причинний мотив зайти в руки зброю у всіх різний: від пекельного болю в серці через загибель сина, чоловіка, родини до кохання. Всі історії записані безпосередньо від героїнь на позиціях, на передовій, де жінки, дівчата проходили службу. Причини служби різні, шляхи приходу до військових лав різні, проте мета одна: здолати ворога, перемогти, дати майбутнє дітям.

Ми не зустрінемо інтерв'ю жінок каяття, розкаяння, жалю, сліз — це будуть лише світлі спогади про тих, хто загинув, гумор і навіть вірші. Особливо запам'яталось поезія Діани Виноградової: «Війна жіночими очима...» уривок «Щоб пом'якшити обвітрені губи не забуду помадку взяти. Покладу у підсумок пластир — заліпити потерті п'яти...»

О. Падагун

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
науковий керівник: к.і.н., Л. Скорич*

СОФІЯ ГАЛЕЧКО – ХОРУНЖА УСС

Історія українського війська на різних етапах свого існування нараховує тисячі осіб-добровольців. Не винятком стали й Збройні сили України. Сьогоднішня російсько-українська війна виявила все більше героїв, воїнів, добровольців, які у будь-яку мить готові полягти за волю свого народу та незалежність своєї держави. Більшість з них керуються своєю підсвідомою жагою до Свободи, духом незламності й справедливості, який притаманний українській нації. Не дивно, що й наші пращури залишили великий слід в боротьбі за визволення України. Велику роль в цьому відіграли саме добровольці: люди різних станів та поглядів, віку й статі. Постійно ми плекаємо славу видатних добровольців, проте й часто забуваємо про роль жінки, яка є дуже вагомим на війні.

До відомих жінок добровольчого руху України ХХ століття належить й Софія Галечко, військова діячка й хорунжа УСС. Народилась Софія 3 травня 1891 року у родині українського урядовця. Тут шанували українську мову, історію та культуру. Батьки Софії були сподвижниками національного пробудження, брали участь у різних громадських заходах. Через польських шовіністів та нетолерантних громадян сім'я Софії мала багато клопот, пов'язаних з роботою батька.

Софія успішно завершила навчання у жіночій та народній гімназіях. Продовжувала його на філософському факультеті у Граці, беручи постійно активну участь в молодіжних гуртках. Як новатор впровадила «Дискусійні Вечори» для обговорення тодішніх творів української літератури. Безперечно найширшу громадсько-просвітницьку роботу проводило товариство „Січ”. Воно об'єднало у своєму колі не лише українських студентів, але й усіх галичан, які проживали у Граці. Софія Галечко також долучилась до національно-патріотичного виховання населення. Українські студенти організували і провели також вечір на відзначення 280-ї річниці від дня смерті Мелетія Смотрицького, та Шевченківське свято, присвячене столітньому ювілеєві великого Кобзаря.

2 вересня 1914 року Софія вступає у лави УСС. Свій бойовий шлях починає як санітарка. Вже 28 вересня 1914 року відправляється на фронт як звичайний вояк. У листопаді цього ж року нагороджена медаллю за

хоробрість та стає підхорунжою. Тухолька, Синьовидне, Ключ, Мізунь, Славськ, Сколе, Сукіль, Лавочне, Гребенів, Клива, Маківка, Болехів, Лисовичі, Галич, Стрипа, Семиківці, Соколове, Лисоня, Потутори, Конюхи - місця, через які проліг бойовий шлях Софії Галечко. Ці місця закарбували спомин про ратний подвиг українського вояцтва.

До 1916 року Софія Галечко служить в сотні Зенона Носковського і отримує чин хорунжої. Її ім'я дуже швидко стало відоме й популярне серед січового стрілецтва. А у Віденському військовому музеї навіть красувався портрет героїні, виконаний спеціально на замовлення австрійського армійського командування. Срібну медаль хоробрості молода військовичка здобула за бої на горі Маківці. Навіть бували вояки дивувалися хоробрості хорунжої, її вмінню прийняти правильне рішення в найскладнішій ситуації. Так було, коли Софія на чолі своєї двадцятки пройшла ворожими тилами. Майже два тижні стрільці вели розвідку у ворожому тилу. Січовики вже втратили надію на їхнє повернення, але вони все ж таки це зробили. Під Потуторами після рукопашного бою двадцятка хорунжої захопила в полон сім царських вояків й успішно доставила їх у розташування сотні.

Софія Галечко мала великий бойовий досвід, проте не могла передбачити, що настане час, коли жінкам-січовичкам категорично заборонять брати участь у воєнних діях, а відтак взагалі звільнять їх з армії. Хоча раніше Софія вже пережила загрозу виключення з рядів УСС через проблеми зі здоров'ям. Але вона не покинула рядів УСС і зробила все для того, щоби залишитися на фронті. У лютому 1918 року хорунжа покинула службу в лавах УСС. Дуже загадковою є смерть Софії Галечко, тому кожен вигадує власну легенду. Проте за офіційними даними загинула вона в серпні 1918 року, втопившись в річці Бистриця.

Хоч Софія Галечко й пройшла надто складний шлях як для жінки за тодішніх політичних умов, але все ж вона є гідним прикладом наслідування для кожної сучасної жінки-військовослужбовця. Не кожен зможе пересилити себе так, як це робила вона й завзято боротися за свою Батьківщину. Через це пам'ять про Галечко як одну з перших жінок-добровольців повинна лишатися в кожному з нас і передаватися з покоління в покоління. Знаймо своїх героїв! Пишаймося ними!

Д. Дяченко
*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
науковий керівник: к.і.н., доц., Т. Плазова*

ЖІНКА-ВОЇН, ЖІНКА-ВОЛОНТЕР

«Війна - це чоловіча справа» та «Армія не для дівчат»...

Це стереотипи певних сучасних українців, які існували раніше і існують у світогляді досі.

Ми звикли: армія – це не жіноча справа. Але нашу землю вже шостий рік поспіль, поряд з чоловіками, захищають сміливі та мужні жінки. Останніми роками жінки серед українських військових не рідкість, але образ жінок-військових не надто поширений у нашому суспільстві. Однак кількість жінок в українській армії постійно збільшується. В антитерористичних операціях їм вдалося показати силу, мужність і багатий бойовий досвід. Це торкається і жінок-медиків, яким насправді доводилося витягувати з поля бою здоровених чоловіків, жертвуючи своїм здоров'ям та ризикуючи життям.

Загалом, в Україні щороку спостерігається збільшення кількості жінок, які добровільно вступають до лав Збройних Сил. Вони не бояться важких фізичних вправ, носять військовий одяг і щодня їздять у гарячі точки у відрядження. Якщо 12 років тому в армії було майже 2000 жінок, і більшість із них мріяли про декретну відпустку, то сьогодні ситуація зовсім інша: дівчата і на смузі перешкод, і тримають зброю в руках.

У 2014 році Україна зазнала агресії з боку сусіда. До лав захисників, поруч з чоловіками ставали й жінки.

Історія однієї із однієї з перших жінок-добровольців на війні, під севдонімом „Анаконда”.

Від початку утворення добровольчого батальйону „Київська Русь” до її лав доєдналась Олена Павлова-Федченко, яка згодом стала командиром роти 11-ї незалежної піхотної мобільної групи.

До подій на Майдані вона була звичайним викладачем у Національному Університеті державної податкової служби України. Однак її рішення на все життя змінилося взимку 2014 року. Будучи активною учасницею подій на Майдані, Олена брала участь у заходах на Майдані, в найбільш гарячіші дні почала допомагати у лікарні. „Я дуже хочу бути корисною людиною, тому вирішила допомагати в лікарні. Ніколи не забуду, як привезли перших поранених. Це було справжнім шоком і змусило людей зрозуміти, що війна це дуже страшно. Потім, весь вільний час я намагалася присвятити солдатам. До обіду читала лекції, а

потім бігла до лікарні. Готувала їжу і допомагала пораненим до пізньої ночі. У мене є діти, тому я була змушена брати їх із собою. Для того, щоб вони знали, що відбувається в країні ще з юності,” – розповідала Олена.

Згодом зголосилась добровольцем в зону АТО. Довгий час цю жінку неохоче брали в армію, адже вона багатодітна матір. Але війна на Сході її все ж таки не оминула.

На війні існування тендітної білокосої жінки з ніжною зачіскою та легким макіяжем є для більшості бійців справжнім розривом серця. Колеги звикли до неї і пишаються тим, що можуть служити пліч-о-пліч з такою відважною красунею. Саме за й отримала позивний „Анаконда”.

Однак, незважаючи на „гламурну” зовнішність та природно жіночну елегантність, вона добра і сувора одночасно, і висуває високі вимоги до своїх підлеглих. У районах бойових дій їй довелося служити командиром роти вогневої підтримки. Тому важча відповідальність лягла на її тендітні плечі. Однак, для Олени немає нічого складного: якщо це необхідно, то це слід взяти і виконати.

Коли сила характеру поєднується з красою, тоді – автомат на плечі і дзеркало в руці. Коли навколо вас війна, ви побачите красу незвичайних деталей у мирний час.

За сім років неоголошеної війни на сході загинули 13 жінок, захищаючи нашу країну.

У кожного з жінок-військовослужбовців свій життєвий план. А це – жити в країні, якій не загрожує зовнішня небезпека.

Армія не має статі. Якщо Україна взяла курс на вступ до НАТО, то армія повинна відповідати його стандартам.

Д. Бридкий

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
науковий керівник: к.і.н., доц., Т. Плазова*

ЖІНКИ-ДОБРОВОЛИЦІ У ПЕРШИХ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАННЯХ 1917-1921 РОКІВ

Тема участі жінок у воєнних діях під час національно-визвольної революції 1917–1921 рр. є надзвичайно актуальною, адже з 2014 р. триває російсько-українська війна, в якій від перших днів були залучені жінки. На сьогодні важливо віднаходити імена та біографії жінок, історія і досвід яких будуть цінним інформаційним матеріалом для пізнавальної та аналітичної роботи істориків, психологів, соціологів, педагогів.

Імена та біографії жінок, які з початком Першої світової війни

вступали в добровольчий Легіон Українських січових стрільців (УСС) та з 1918 р. – в Галицьку армію, висвітлені в публікаціях різних періодів. Олена Степанів, Софія Галечко, Гандзя Дмитренко, Ольга Підвисоцька та інші героїчні жінки в лавах УСС та УГА відомі, про них є достатньо інформації та фотоматеріалів. Загалом, громадсько-політична діячка Мілена Рудницька збрала відомості про 89 жінок, які служили в УГА. Цей список є неповним, проте дає можливість зробити відповідний аналіз ситуації. Тим паче, що імена Олени Степанів, Гандзі Дмитренко, Софії Галечко були на слуху після їхньої звитяги в Легіоні УСС, де вони навіть здобули офіцерські ранги. Тож з початком Перших визвольних змагань 1917–1921 рр. українки, не вагаючись, вступили у боротьбу за українську державність, зокрема йшли до війська.

Проте більшість жінок служили в санітарних частинах. З 89 відомих жінок, що служили в УГА, 10 стали санітарними хорунжими. Приблизна відсоткова статистика була й в Армії УНР. Зазвичай жінки в армії виконували різні завдання, та роль стрільця була «нечуваною небувальщиною» і сприймалася у суспільстві з подивом. Жінки мусили вдавати чоловіків, обстригаючи коси на одягаючи чоловічий одяг.

Щодо жінок, які воювали в лавах Армії УНР в звичайних, чоловічих, частинах, інформації набагато менше. У списках нагороджених Хрестом Симона Петлюри є 41 прізвище, з них більшість записані як сестри-жалібниці, є багато військових урядовців і лише в однієї жінки Ольги Ярмач біля «сестри жалібниці» написано «чотова»). Відомі імена до інших нагород, є ще списки військових Армії УНР у різних підрозділах, зокрема Список старшин і козаків 1-го кінного полку Чорних запорожців Армії УНР, де зазначається лише три жінки і всі в статусі сестер-жалібниць Олександра Азарова, Ганна Гандрушина та Софія Ушковська. Також дуже багато жінок працювало у військових канцеляріях, частина – у військовій розвідці. Більшість їхніх прізвищ невідомі, в тому числі й через повну анонімність, визначеними вимогами професії. Студентки та вчительки, переодягнені у селянок, могли потрапити в ті фронтові місця, в які важче було дістатися чоловіку. Наприклад, у захопленому поляками Львові у листопаді 1918р. зв'язок підтримувався здебільшого завдяки розвідникам.

Надзвичайно важливою діяльністю займалися жінки на урядових посадах – військових. Ганна Марченко – службовиця МВС УНР, інженерка-економістка, акторка, Олександра Палієнко (Крат) – урядовиця, вчителька, інженерка-агрономка Тамара Петрів – підпільниця, просвітянка, інженерка-економістка, секретарка Волинської «Просвіти», учасниця Союзу українок Леоніла Москвина – урядовиця Військового міністерства УНР, Марія Ліницька – урядовиця УНР, інженера, Віра

Веденська – урядовиця УНР. А Галина Ліневич поєднала ролі сестри-жалібниці Армії УНР, вчительки, інженерки, секретарки управління Українського Червоного Хреста, учасниці «Просвіти» на Підкарпатській Русі та учасниці Союзу українок. Марина Нестеренко, вчителька за освітою, мала досвід роботи перекладачкою в міністерстві УНР, була сестрою-жалібницею, а з 1919 р. працювала зв'язковою при Генеральному штабі УНР.

Хоча фактично жінки мали багатофункціональні завдання в армії, за документами проходили в традиційній на той час для них ролі – сестри-жалібниці. Сестра-жалібниця – поняття, що включало в себе обов'язки: від медичної сестри, яка мала бути помічником лікаря або фельдшера, до ролі сестри милосердя, що опікувалася душевним станом хворих.

Вишколи, що проходили жінки, який точно вони мали рівень професійності–питання, які досі досліджують науковці. В першу чергу через законну невизначеність становища у війську і також через те, що вони тоді виконували одночасно різні завдання – жінка могла бути медсестрою, займатися діловодством і паралельно брати участь у боях зі зброєю в руках.

Тим не менше, участь жінок в національно-визвольних змаганнях того періоду є відчутною. Вони залишали свої родини та ризикували життям задля майбутнього, задля незалежної України.

Е. Панасевич

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
науковий керівник: к.і.н., доц., Т. Плазова*

ОРГАНІЗАЦІЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ЗС УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Сучасний розвиток ЗС України в умовах російсько-української війни обумовив велике значення морально-психологічному забезпеченні воїна, а саме культурологічній роботі, як під час підготовки до виїзду у зону бойових, під час перебування в зоні АТО(ООС), так і під час реабілітації військовослужбовця після повернення до мирного життя.

Відповідно до аудиторії, цілі, завдань діяльності обумовлюється вибір форми та методу проведення культурологічної роботи. Сфер культурологічного забезпечення наразі є безліч. Починаючи від захисту інформаційно-психологічного впливу і закінчуючи організацією дозвілля особового складу. Серед основних форм щодо захисту від

Розділ 4

інформаційно-психологічного впливу: є друк та поширення інформаційних бюлетнів, використання наочних засобів агітації, прослуховування теле - та радіо - передач, поширення корисної інформації через мережу Інтернет. На Сході захист від інформаційно-психологічного впливу забезпечують начальники клубів та заступники з морально-психологічного забезпечення. Наприклад, завдяки їм виходило щотижневє видання під назвою "Блокпост", у якому військовослужбовці могли ознайомитись з подіями що відбуваються в країні, відомими постатями, підняти морально-психологічний стан рубрикою "Час дозвілля".

Важливого значення набувають заходи, які були створені для увічнення пам'яті загиблих військовослужбовців, до таких заходів відносяться: вечори вшанування військовослужбовців, інформаційні стенди, виставки у музейних закладах, меморіали.

Щодо будинків офіцерів, то вони і надалі залишилися провідними закладами для організації культурологічної роботи для військовослужбовців та членів їх сімей, до того ж вони співпрацюють із різними культурно-мистецькими закладами(театри, музеї, цирки, бібліотеки, музичні заклади) та тісно взаємодіють з творчими колективами, забезпечують збір благодійної допомоги для військовослужбовців.

Кожного року з початку АТО (ООС), поки військові боронять східні рубежі, волонтери, артисти, та просто патріоти їздять підтримувати їх морально-психологічний стан воїнів, піднімати їх бойовий дух подарунками, піснями та простим спілкуванням. Проведення концертів за допомогою військово-музичних підрозділів, спільно з Будинками офіцерів, творчими колективами набули великої популярності завдяки благодійним, волонтерським рухам.

Демонстрація фільмів про війну на Сході України є актуальною і протягом 2014-2021 років відбувалось велике нагромадження бази кіно-та відеофільмів, до них ми можемо віднести такі як: "Кіборги" (2017), що розповідає про боротьбу українських воїнів за Донецький аеропорт, "Позивний Бандерас" (2018), "Наші котики" (2020), "Зошит війни" (2020), де присутні лише особисті кадри військовослужбовців з війни, які були змонтовані з телефонів, драма "Погані дороги", у якому розповідається про п'ять розбитих доріг, про любов, ненависть, про те як війна змінює людей, "Атлантида" (2019).

Отже, в сучасних реаліях культурологічна робота набула швидкого прогресу відповідно до розвитку суспільства сьогодення та збагатилась новими сучасними формами та методами організації проведення культурологічної роботи для військовослужбовців та членів їх сімей

Л. Обиход

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
науковий керівник: к.і.н. доц, Л. Трофимович*

**УЧАСТЬ ЖІНОК В УКРАЇНСЬКОМУ
НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ
(КІНЕЦЬ 1930-Х – ПОЧАТОК 1950-Х РР.)**

«Жіноча мережа» була складовою ланкою українського національно-визвольного руху. Жіноцтво приходило до лав повстанців добровільно, зі щирою вірою в майбутню соборну й незалежну Україну. Жінкам зрідка доручали завдання, прямо пов'язані з бойовим зіткненням – їхня діяльність була більш корисною в інших напрямках, не менш небезпечних і важливих.

Серед конкретних форм залучення жінок до структур українського підпілля слід назвати насамперед медичну службу. Жінки, які становили більшість медперсоналу підпільної медичної служби, переносили труднощі війни на рівні з військовими. Професія медика кувалась у підпільних шпиталях, на підготовчих курсах і в бойових зіткненнях, часто людьми без відповідної вищої освіти, але з великим бажанням стати у пригоді українським військовикам.

Чи не найяскравіше виявили себе жінки в пропагандистській роботі підпілля. Вже на початку 1940-х років було організовано цілу жіночу мережу, задля пропаганди і донесення до ширших мас інформації про справжню ситуацію, яка відбувається на теренах України. Нелегальна пропагандистська діяльність ОУН була чи не найбільшою небезпекою для жінок, адже виконання доручень на очах у радянської влади могло коштувати життя не тільки підпільниці, але й усій її родині.

Однією з чільних функцій жінок-підпільниць було залучення до референтури зв'язку. Зв'язкові в умовах окупації передавали і збирали необхідну інформацію та літературу. Вимоги до них були особливо суворими, це повинні були «бути люди певні під кожним оглядом, ідейні і тверді, щоб під час арешту трималися». Саме такою була Катерина Зарицька. Від березня 1945 року разом з Галиною Дидик її направили в особисте розпорядження головнокомандувача УПА і призначили його зв'язковими. Йому потрібні були спеціально підібрані довірені особи для виконання важливих організаційних завдань і його особистих доручень. До кола їх обов'язків входило: підтримувати зв'язок з іншими членами Проводу ОУН, підшукувати необхідні підпілля квартири, що

Розділ 4

одночасно служили місцем проживання і зустрічей підпільників, забезпечувати їх продуктами, виконувати окремі доручення (підшукувати необхідну літературу і періодичну пресу, медикаменти, тощо), навіть виявляти причини арешту учасників ОУН. Використання молодих дівчат у ролі зв'язкових було досить поширеним явищем, адже вони привертали менше уваги, об'єктивно не викликаючи підозри щодо своєї діяльності з боку співробітників органів державної безпеки, як німецьких, так і радянських.

Жінки в УПА були унікальними, в тому плані, що часто виконували не жіночі обов'язки і завдання. Серед таких була й розвідка. У функції жінок-розвідниць входило наступне: знати і повідомляти про пересування каральних загонів, арешти товаришів, доповідати про зради чи провокації тощо. Розвідка була важливою складовою УПА, саме тому і навчання проводилось відповідне. Створювалися також спеціальні курси, зокрема жіночі, на яких здійснювалася розвідувальна підготовка. Жінки у розвідці, беззаперечно, вносили свій вклад в успіхи УПА. Наприклад, показовим у цьому сенсі є звіт розвідниці «Марусі», складений у грудні 1943 року. Вона надала командирам УПА плани населених пунктів з позначенням місць дислокації німців, поліції, польських формувань, розташування вогневих засобів, інформацію про озброєння противника, їхній моральний стан, стосунки з населенням та інші важливі для бойового планування дані.

Дуже часто представниці прекрасної статі в загонах УПА виконували кілька функцій одночасно. Вони були і санітарками, і зв'язковими, і розвідницями, і нерідко брали участь у бойових діях. Окрім суто «професійних», жінки виконували й допоміжні функції: прибирання, приготування їжі, прання білизни тощо.

Деякі жінки обіймали високі посади в підпіллі: Калина Лукань – «Галина» була провідником Косівського надрайонного проводу ОУН, Ірина Тимочко – «Христя» керувала надрайоном «Верховина» на Лемківщині, Дарія Ребет була членом найвищого керівництва ОУН – Проводу організації – та членом Президії підпільного парламенту УГВР.

Важливу роль жінки відігравали і в системі Служби Безпеки ОУН. Ця чи не найвідповідальніша ланка українського повстанського підпілля довго залишалась закритою для участі жінок. У зв'язку з тим, що чоловіки були під більшою підозрою в радянській владі, ніж жінки, і більшість з них було мобілізовано до лав Червоної армії, в період з 1944 по 1946 рр. жінок активно залучали до діяльності в спецслужбі. Головною функцією жінок у структурі СБ було забезпечення зв'язку.

Діяльність жінок в націоналістичному підпіллі мала найрізноманітніші прояви. На війні будь яка робота і допомога ставала в

нагоді. Не маючи морального права стояти осторонь визвольної боротьби, жінки долучались до праці у лавах підпільних структур. Їхня робота забезпечувала військовим надійний тил, медичну опіку і суспільну допомогу для їхніх родин. Українське підпілля було єдиним організмом, ефективна робота якого залежала від міцності кожної дійової ланки. Жінки насамперед освоїли господарські референтури та допоміжні служби. У зв'язку з тактичними потребами проводу ОУН зросла кількість жінок і в пропагандистській, зв'язковій та розвідувальних референтурах, були задіяні жіночі кадри і в Службі безпеки. Жінки в націоналістичному підпіллі не були поодиноким явищем, це була потужна сила, яка стояла пліч-о-пліч з повстанцями-чоловіками у боротьбі за незалежну Українську державу.

К. Куцька

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного*

МАРІЯ ПОДИБАЙЛО – КВІТКА МАРІУПОЛЯ

Наша держава має жіноче ім'я – Україна. У нас жінка – завжди символізувала оберіг дому та сім'ї. І коли у 2014 році перед спільною українською родиною встала загроза, тисячі жінок вийшли на її захист. Вони долучились до справи не лише у лавах армії, але й у рухах опору, волонтерстві, медичних установах тощо. Однією з таких жінок стала Марія Теодорівна Подибайло, яку волонтери та військові у своєму середовищі називають «квіткою». А ще, незважаючи на вік і трьох дорослих дітей, й досі кличуть Марічкою.

Вона виросла у Тернополі, а у 1992 р. вступила у Донецький національний університет, де отримала вищу освіту за фахом «історія» та навчалась в аспірантурі. У 2001 році переїхала разом із сім'єю до Маріуполя, прийнявши запрошення викладати в Маріупольському державному університеті на кафедрі міжнародних відносин та зовнішньої політики.

Коли у Києві почались акції, що згодом отримали назву «Революція Гідності», Марія Теодорівна разом із студентами 23 листопада 2013 р. вийшли на підтримку молоді у столиці, тим самим доводячи, що Маріуполь підтримує політику євроінтеграції. На той час це було лише близько 50 осіб. Проте для них тоді головним було – не мовчати. І вони скандували гасла: «Україна – це Європа! Маріуполь за ЄС!». А далі активісти Маріуполя, не маючи можливості протистояти в місті через погрози місцевих чиновників та силовиків, їздили на Майдан до Києва. Їх

висаджували з потягів, не продавали квитків в касах, проводили «профбесіди», намагались звільняти, але вони все одно прагнули бути поряд з мільйонами українців на Майдані.

З початком подій у Криму у лютому – березні 2014 р. саме на кафедрі університету було організовано перший волонтерський штаб. Упереджуючи розгортання кримського сценарію у себе, вирішили показати наявність у місті патріотично налаштованих сил і тих, хто бореться за Україну. Вони зафарбовували російську і «денеєрівську» символіку синьо-жовтими кольорами; друкували і розповсюджували листівки серед містян; організовували проукраїнські флешмоби. Тоді ще не було жодних дієвих організацій, партій чи лідерів, які могли б повести за собою. Члени потужного майбутнього руху лише знайомились.

На початок квітня 2014 р. ситуація склалась наступним чином: в багатьох регіонах держави захоплюються будівлі органів місцевої влади, міліції, служби безпеки, прокуратури, частини внутрішніх військ. Горять приміщення банків, бандформування грабують магазини та приватні помешкання, катують та вбивають мирних громадян, які виявляють проукраїнську позицію. У цей час окремі активісти міста починають відвозити на українські блок-пости посилену допомогу, адже могли покладатись виключно на військових. Влітку 2014 р. М. Подибайло взяла на себе організацію та координацію волонтерського руху в Маріуполі. Саме вона, спільно з товаришами по духу, заснувавши координаційний центр патріотичних сил «Новий Маріуполь», почали створювати загони самооборони міста, де охочі могли б навчитися медичній, тактичній, саперній та вогневій підготовці. Завданням Марії Теодорівни на той момент стало мобілізувати та скоординувати містян, готових долучитись до силових чи інформаційних акцій з оборони міста. Необхідно було знайти інструкторів серед військових, щоб вони змогли б навчити цивільних основам тактичної медицини, ведення бою у місті, вогневій підготовці. Таким чином проукраїнський рух масштабувався, створювались нові спільноти патріотичних маріупольців.

Коли в серпні 2014 р. року існував ризик, що проросійські війська захоплять Маріуполь, активісти «Нового Маріуполя», за ініціативою М. Подибайло та журналістки А. Мурликіної через сторінки у Facebook та сайт «0629» скликають на площу Свободи людей, щоб показати, що чимало мешканців Маріуполя підтримують Україну і, якщо місто окупують, вони мають намір боротись за нього в підпіллі. Попри паніку в місті, з якого терміново евакуювались мешканці та бізнес, на мітинг прийшло близько семи тисяч осіб, а фото з нього облетіли потім весь світ. На мітингу, головним гаслом якого стали слова «місто, яке обороняється, ворог не захопить», закликали вийти на спорудження

фортифікацій, щоб зробити Маріуполь справжнім форпостом України. Наступного дня, 29 серпня 2014 року, тисячі громадян взяли лопати в руки і пішли копати окопи. Через кілька днів місцева влада та керівники меткомбінатів пригнали на підтримку техніку і приєдналась до містян. Такі пасіонарні дії мешканців сприяли поверненню на позиції української армії і продовжити укріплення лінії оборони на Приазов'ї. Та головний результат таких дій – світ побачив, що населення Донеччини є проукраїнським, і якщо громадяни долучаються до оборони разом із військовими – у ворога немає шансу. Далі тисячі містян активно долучались до допомоги пораненим, плетення масксіток, ремонту техніки, укріплення блокпостів тощо.

Посол США в Україні Дж. Пайетт зазначав: «Маріуполь став прикладом боротьби для всього Донбасу. Саме тут «помер» проект «Новоросія». Феномен у тому, що відстояли місто самі його мешканці. Серед яких і Марія Теодорівна.

Сьогодні Марія Подибайло – офіцер Збройних Сил України. Вона занурилася в царину історії: пише наукові праці присвячені руху опору та волонтерству на Донеччині, щоб залишити у пам'яті нашого народу цю сторінку історії такою, якою її бачили очевидці подій.

М. Павлік

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
науковий керівник: к.і.н., Л. Скорич*

ЖІНКИ-ДОБРОВОЛИЦІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІДСІЧІ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ РФ 2014-2021 РР.

Український добровольчий рух має глибоке коріння. Першим масовим виступом на захист батьківщини у ХХ столітті стало створення добровольчого легіону Українських січових стрільців у 1914 році. Визвольні змагання 1917–1921 років і боротьба за державність під час Другої світової війни відкрили нові героїчні сторінки цієї традиції. У 2014 році нація добровольчим рухом розпочала черговий виток збройного захисту кордонів своєї держави, саме тоді велика кількість добровольців – чоловіків і жінок пішли на фронт або захистити територіальну цілісність і незалежність України.

Роль жінки на війні і в армії змінилася з початком війни на Сході України. Жінки становили майже половину тих, хто брали участь у Євромайдані. Хоча через гендерні стереотипи жінкам на Майдані

відводили допоміжні ролі (побутові роботи, розваги тощо), а чоловікам — бойові (барикади, охорона), у реальності спектр робіт, якими займалися і чоловіки, і жінки, не було настільки сегреговано. Жінки брали участь і в силовому протистоянні та формували Жіночі сотні, а чоловіки виконували і побутову працю. Три місяці Євромайдану і сім років війни, яка досі триває, потребували від суспільства такої кількості фінансових і людських ресурсів, що самі лише чоловіки не змогли б стільки забезпечити. Фактично мобілізація суспільства на нові важливі для нього процеси стала структурним чинником перетворень у соціальних ролях чоловіка й жінки. Філософія Тамара Злобіна називає цей процес «гендерним розпадом» — коли відмирають старі гендерні ролі Барбі (гламурної жінки) й Берегині (жінки, котрі виконують репродуктивну працю вдома) і в суспільній свідомості закріплюються як нова норма емансиповані образи жіночності.

Жінки, які з Євромайдану поїхали у добровольчі батальйони, стали волонтерками, громадськими активістками і політикинями, поступово, але послідовно змінюють свої сфери діяльності.

Перша хвиля добровольчої участі у війні почалася навесні 2014 року. Суспільство відреагувало швидше, ніж держава, і для жінок відкрилося нове вікно можливостей. Усупереч переконанню частини феміністок, буцімто війни — це просто «мачистські ігри», багато жінок не поділяють таких поглядів і займають активну політичну позицію, що виражається в добровольчій участі в бойових діях. Мотивація цих жінок різна — від загальногромадянської до приватної.

Ляна Кромбет, колишня працівниця контакт-центру «Ощадбанку», на війну хотіла піти із самого початку, але офіційно змогла влаштуватися на службу лише в лютому 2015 року, ще за рік підписала контракт із Національною гвардією України як стрільчиня.

Фахова журналістка Олена Максименко провела одну ротацию в складі Першого добровольчого мобільного шпиталю імені Миколи Пирогова і чотири ротации в складі медичного підрозділу «Госпітальєри» Добровольчого українського корпусу. На службі виконувала не лише медичні обов'язки, а й документувала діяльність підрозділу, згодом повернулася до свого основного фаху, нині займається воєнною журналістикою. Активістка ВГО «Національний альянс» Майя Москвич воювала з перших днів війни в складі кількох батальйонів, а після демобілізації 2018 року виборола золоті медалі в індивідуальному і командному заліку на ветеранських змаганнях «Ігри нескорених», що відбувалися в Австралії.

Бійчиня добровольчого підрозділу «Айдар» Вікторія Дворецька розповідає про початок своєї участі в бойових діях: «Я не згадаю вже

зараз, чи ми себе тоді називали добровольцями чи ще якимось. Не пригадаю і щоб хтось сумнівався, чи треба їхати на Донбас. Але я пам'ятаю нас зеленими, смішними, розгубленими, рідними, щирими. Тими, хто в кросівках і з автоматом (кому пощастило) бігли вперед. Я пам'ятаю часи, коли найбільшою честю було захищати свою землю. Пам'ятаю всі перші шикуння. На моїх очах багато хто з вас став справжніми воїнами, професіоналами, багато хто досі на передовій»

Усі ці й інші жінки стали активними агентками змін, власним прикладом руйнуючи патріархальні стереотипи. У 2019 році було засновано Жіночий ветеранський рух — самоорганізовану ініціативу жінок, які повернулися до мирного життя, але прагнуть далі діяти, щоб «жінки-ветеранки отримали підтримку, можливість комунікації та спільності». Існує також жіночий проєкт «Ветеранська дипломатія», у рамках якого ветеранки розповідають в інших країнах про те, що відбувається в Україні.

Є жінки і серед загиблих. 2 липня 2019 року біля селища Водяне загинула військова медичка Ірина Шевченко, яка вивозила поранених. 2 квітня 2019 року внаслідок прямого потрапляння міни в бліндаж загинула кулеметниця Яна Червона. Посмертно її нагороджено орденом Богдана Хмельницького III ступеня. У 1996 році соціолог Юхан Галтунг запропонував дихотомію — «негативний» і «позитивний» мир. «Негативний мир» розуміється як відсутність насильства й війни, наприклад, коли вступає в дію перемир'я. «Позитивний мир» — поняття із складнішим наповненням: це відновлення втрачених зв'язків, створення соціальних інститутів та конструктивне вирішення конфлікту. Цю концепцію активно використовували в дослідженнях миротворчості, аж доки 2015 року дослідник у галузі стратегічної миротворчості Пітер Валленстін не запропонував в однойменній книжці концепцію «якісного миру» (quality peace). Під цим терміном він має на увазі набір стратегій, спрямованих на те, щоб завершені воєнні дії більше не повторювалися, і наполягає при цьому на знятті дихотомії між «негативним» і «позитивним» миром.

Для українського суспільства поняття миротворчості запламовано його маніпулятивним використанням у російській пропаганді, проте слід зважати і на нейтральне значення слова. Побудова «якісного миру» передбачає не лише відновлення української влади над територіями, які сьогодні непідконтрольні, а й створення комплексної системи захисту від нових спроб агресії.

Інституційні зміни в армії України були здійснені лише з початком АТО. Пострадянська армія продовжувала парадигму радянської, і тільки нагальна потреба у функціональних бойових підрозділах спричинила

різкий рух до ефективності. Роль гендерної рівності важлива саме для ефективності, адже стереотипне і дискримінаційне ставлення до жінок відкидає можливість користуватися їхніми навиками та залучати їхній людський ресурс.

«Багато людей думають, що жінки вступають до армії, щоб щось довести та змінити світ. Але я просто робила те, що мені подобається. І залишилася з тієї ж причини. Так, я дійсно сподіваюсь, що світ можна змінити на краще. Але я б не хотіла, щоб люди це сприймали так, ніби ми хочемо щось довести. Ми хочемо цим займатися, як будь-якою професією, яку для себе обирає жінка», – слова Керол Нортруп, старшого співробітника міністерства оборони США, полковника, аташе США в Україні.

I. Миша

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
науковий керівник: к.е.н., О. Ільчук*

РОЛЬ ЖІНКИ – МЕДИКА У ДОБРОВОЛЬЧОМУ РУСІ.

Діюче законодавство України на сьогодні дозволяє жінкам брати рівну участь не лише у суспільно-політичних процесах, але і долучатись до збройної боротьби за суверенітет та територіальну цілісність. Протягом більше двадцяти років відбувалася розбудова так званого інституційного механізму регулювання гендерних відносин, важливу частину якого складає відповідне законодавство. Жінки становили майже половину тих, хто брали участь у Євромайдані. Через гендерні стереотипи жінкам відводили допоміжні ролі такі як побутові роботи, розваги та інше. Жінки брали участь і в силовому протистоянні та формували Жіночі сотні. За час війни, яка досі триває, потребували від суспільства такої кількості фінансових і людських ресурсів, що самі лише чоловіки не змогли б стільки забезпечити. На мою думку жіноча роль у російсько-військовому протистоянні є досить вагомою та не повністю досліджена. Морально-психологічний чинник взаємодії жінок та чоловіків в умовах проведення АТО(ООС) потребує детального дослідження. Кожна жінка мотивує чоловіка бути краще, а чим краще його мотивація тим більш боєготовною та беззатною є армія. Великий внесок жінки мають у підвищення навиків з питання медицини та військової психології у Збройні Сили України.

Побуває думка, що жінка у армії не відіграє значної ролі, та до недавнього часу замовчувалася участь жінок у бойових діях на Сході

Розділ 4

нашої країни. Однак своїми вчинками ці жінки кожного дня демонструють свої вміння та хоробрість.

Гендерна проблематика в громадсько-військових відносинах сьогодні займає одне з перших місць. Це сталося перед усім через те, що збройні сили перебувають у стані перебудови і для них втрачає значення агресія та фізична сила, які традиційно притаманні чоловікам. Це і є аргументом противників жіночої служби у військовій структурі.

Доцільно відзначити жінок медиків, які входили до добровольчих батальйонів на початку АТО(ООС).

Так, великий внесок у військову справу на сьогоднішній день робить добровільна організація «Українська Жіноча Варта». Вона виникла у 2014 році на початку російсько-українського протистояння та займалась навчанням жінок тактичній підготовці. У період з 2014-2017 роках ці навчання пройшли понад тридцять тисяч жінок з усієї України. На початку своєї діяльності основними цілями організації були вирішення проблем ролі жінок в армії, покращення побутових умов для жінок та організації масових занять та навчань.

Сьогодні, «Українська Жіноча Варта» надає юридичну, психологічну, інтеграційну, консультаційну допомогу жінкам та жіночим громадам по всій території України.

У 2015 році вони взяли активну участь у розробці Стандарту підготовки «Фахова підготовка санітарного інструктора роти».

Участь жінок медиків у військовій діяльності довгий час викликала суперечки. Основними аргументами противників гендерної рівності головним чином стосувалися фізичної та психологічної неспроможності жінок медиків проходити службу. Але подібні аргументи багато разів спростовувались соціальними дослідженнями. У ході досліджень було з'ясовувано, що жінки медики витримують психологічні, фізичні незручності та напруження так само, як і чоловіки.

У армії США також проводили дослідження функціонування гендерно-змішаних підрозділів, які також спростували цей стереотип.

Актуальність розглянутої теми доводять вчинки окремих волонтерок медиків, серед яких виокремимо: Валентину Фролову, яка одразу після закінчення медичного коледжу за спеціальністю «Фельдшер» 8 серпня 2014-го року мобілізувалась до 61-го військового мобільного госпіталю, що виконував завдання в зоні АТО. За час перебування у АТО(ООС), їй з її підрозділом вдалось врятувати більше десяти тисяч військовослужбовців.

Юлія Паєвська з 1 грудня була медиком на Майдані. З початку АТО(ООС) викладала тактичну медицину. З 31 червня 2018 року вступила на службу в 61 МВГ. За три роки війни навчила близько вісім

тисяч людей, під час перебування на Донбасі врятувала понад п'ятсот наших захисників понад п'ятсот поранених.

Олена Мосійчук після Майдану одразу пішла до батальйону «Азов». В період з 2014-2016 роки перебувала на Сході держави, як військовий парамедик. Після чисельних поранень довелось піти в запас. Кількість поранених яких вона врятувала вона не розголошує тому що вважає, що не це саме важливе у службі.

Ці та інші приклади ще раз доводять важливість ролі жінки – медика в добровольчому русі та наголошують на актуальності даної проблеми, яку слід досліджувати в подальшому та вирішувати не лише на рівні окремої сфери (медицини) але й на рівні Збройних сил України.

А. Хрустальов

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
Науковий керівник к.е.н., доц. Ільчук О.О.*

ІНОЗЕМНІ ГРОМАДЯНИ У СКЛАДІ ДОБРОВОЛЬЧИХ БАТАЛЬЙОНІВ ТА ЇХ УЧАСТЬ У ВІДСІЧІ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Загальна ступінь боєвої готовності Збройних сил України з 2010 по 2014 рік була на досить слабкому рівні. Станом на 2013 рік військові частини були укомплектовані лише на 25-55% від норми. Причинами цього були: корупція, обмеженість матеріальних та фінансових ресурсів, злочинне скорочення особового складу, підрив стану мобілізаційної готовності, знищення системи ППО, незаконні організаційні зміни та нівелювання стратегічних оборонних документів. Як наслідок, армія була лише частково готова до застосування заходів щодо оперативного реагування на зовнішні загрози.

Анексія Криму 20 лютого 2014 року російськими окупаційними військами сколихнула українське суспільство, яке ще не оговталось від подій на Майдані Незалежності. Найбільш патріотичні громадяни, що входили до складу сотень під час Революції Гідності почали об'єднуватись в добровільні формування (добробати). Вступ до них відбувався на добровільній основі, вони склалися з громадян всієї країни, різних політичних поглядів, віросповідань, культур, професій. Їхньою метою був захист суверенітету та територіальної цілісності України та стримання країни агресора, яка не зупинилася на анексії Криму, а й розповсюдилася окупацією Донецької та Луганської областей за допомогою НЗВ, найманців за підтримки регулярних військ РФ.

Не зважаючи на спроби дискредитації добровольчих формувань у 2017 році з боку влади, рівень підтримки цивільним населенням був досить високим – 53,9% поступаючись лише рівню підтримки волонтерських організацій, Церкві та ЗСУ.

Насамперед «добробати» були створені, як підрозділи для підтримки дій регулярних військ, тому не були оснащені важкою технікою. Часто першими вступаючи в бій, брали на себе масований удар НЗФ. Однак, у зв'язку з відсутністю навчання на початковому періоді, поганою координацією із ЗСУ, відсутністю важкої броньованої техніки та артилерійської підтримки вони несли великі втрати. Найбільші з них були під Іловайськом у серпні 2014 року де за офіційними даними втрати склали 366 загиблих, в тому числі 200 осіб були добровольцями. При обороні Донецького аеропорту 2014-2015 років, за період 242 днів оборони близько 109 загиблих захисників та 440 поранено. В ході боїв під Дебальцевим взимку 2015 року людські втрати склали 110 загиблих, 270 поранених. З урахуванням зниклих безвісти ця цифра може бути більшою.

До лав добровольців долучалися й іноземні громадяни, які брали участь у захисті цілісності України, не маючи за мету отримання матеріальних винагород та привілеїв, залишивши свій дім за багато тисяч кілометрів.

Всього продовж 2014-2015 років створено понад 30 добровольчих батальйонів, з них 6 іноземних, серед них: «Пагоня», тактична група «Білорусь», батальйон ім. Джохара Дудаєва, батальйон ім. Шейха Мансура, Російська Повстанська Армія, Грузинський Національний Легіон.

За призначенням і підпорядкуванням добровольчі формування розподілялись на чотири групи: МОУ батальйони територіальної оборони, МВС добровольчі формування Національної гвардії України і патрульної служби поліції особливого призначення, а також незалежні від державних силових структур добровольчі формування. Найбільш відомими з них стали «Донбас», «Азов», «Айдар», «Дніпро 1», «Крим», «ОУН», «Правий сектор» та інші.

Станом на 2021 рік зі сторони українських добровольчих формувань приймали безпосередню участь у бойових діях, згідно офіційних даних 3879 легіонерів, що становить приблизно 9,67 % від загальної кількості СБУ, ЗСУ, НГУ, МВС у зоні АТО (ООС). Разом з тим, згідно офіційних даних, зі сторони російських гібридних сил також є присутність понад 13 тис представників інших країн.

За різними джерелами, найбільше іноземців прибули до України впродовж 2014-2015 років, це становило близько 87% загальної їх

Розділ 4

чисельності, що стосується подальших років їх кількість значно зменшилась, до 13%, а 2019-2021 років цей відсоток залишився на попередньому рівні.

Надзвичайно актуальним питанням є політичне та правове забезпечення прав іноземних добровольців. Враховуючи той факт, що на боці України з 2014 року воюють громадяни Росії (3000 осіб), Білорусії (300 осіб), Грузії (120 осіб), Хорватії (60 осіб), Австрії (35 осіб), Італії (35 осіб) Франції (15 осіб), Молдови (15 осіб), Німеччини (15 осіб), Сербії (6 осіб) та інших країн, важливим і актуальним залишається питання стосовно їх захисту, забезпечення нагальних потреб та надання громадянства.

Існує досить багато проблемних питань у міжнародному законодавстві, де участь у збройних конфліктах іноземців кваліфікується як «найманство». Про це йдеться у статті 47 додаткового протоколу I Женевської конвенції, у якій чітко визначено статус учасників конфлікту. У 1989 році було прийнято «Конвенцію по боротьбі з вербуванням, фінансуванням, навчанням найманців», яку в 1993 році ратифіковано Верховною Радою України. У інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у ЗСУ від 09.06.2017 року зазначається, що «найманці - особи які спеціально завербовані, беруть безпосередню участь у збройному конфлікті з метою отримання особистої вигоди». Слід зазначити, що іноземні добровольці не зацікавлені у «особистій вигоді», адже воюють на засадах самосвідомості та особистого бачення миру. Разом з тим, іноземні добровольці перебувають у зоні бойових дій для захисту територіальної цілісності України, а отже не підпадають під санкції статті 447 ККУ.

Верховна Рада України розглядала законопроекти №3433 та №3433-1 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які брали участь у захисті територіальної цілісності та недоторканості України) від 12.11.2015 року які б мали захищати іноземних-добровольців від переслідувань на їхній батьківщині, а також гарантувало їм проживання в Україні. Ці законопроекти не передбачають соціальних гарантій. Відзначимо, що законопроекти №3433 та №3433-1 лишилися на етапі вручення подання Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин на розгляд та досі не прийняті.

Як свідчить досвід, іноземці-учасники бойових дій, що брали участь та продовжують воювати на боці України, не можуть отримати громадянства та захисту від держави через низку бюрократичних перешкод. Зі слів іноземців найбільшою проблемою є проходження процедури у міграційній службі України. Також слід зазначити, щоб

Розділ 4

отримати український паспорт, треба відмовитись від громадянства іншої країни. Це можливо зробити лише на території цієї країни, але там їм інкримінують найманство, вбивство, розбій, та інші злочини. Зокрема мова йде про громадян, Росії уряд якої здійснює збройну агресію по відношенню до нашої країни, порушуючи її територіальну цілісність.

Таким чином проблема щодо статусу іноземних добровольців залишається відкритою і на сьогодні. Станом на 2021 рік законодавства, яке б повністю забезпечувало захист іноземних добровольців і спростило процедуру та механізм набуття громадянства України, не прийнято. Тому, дана проблема потребує від влади детального вивчення, глибокого аналізу та системного підходу для збереження свого авторитету перед громадянами України та європейським суспільством.

ЗМІСТ

Розділ 1.

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО ДОБРОВОЛЬЧОГО РУХУ ХХ – ХХІ СТ..... 3

Цимбалюк М. ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО ДОБРОВОЛЬЦЯ. ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА ПАРАЛЕЛІ 3-4

Печерний В. АРТ-ПРОЄКТ АНДРІЯ КОТЛЯРЧУКА «ДОБРОВОЛЬЦІ. ДОБА ГЕРОЇВ»: ОБРАЗИ ТА СМИСЛИ 4-5

Бубенко І. ПОСТАТІ ДОБРОВОЛЬЦІВ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ «КРАЇНА» (2014-2021 РОКИ)..... 5-6

Лалука Н. ДОСЛІДЖЕННЯ «ВОЇНИ ДНІПРА» ІРИНИ РЕВИ ЦІННОСТІ, МОТИВАЦІЇ СМИСЛИ У КОНТЕКСТІ ДОБРОВОЛЬЧОГО РУХУ..... 6-7

Михалина Г. ДЕЯКІ АСПЕКТИ З ІСТОРІЇ ДОБРОВОЛЬЧОГО РУХУ УКРАЇНИ..... 7-9

Стукалін М. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПІДТРИМКИ ДОБРОВОЛЬЦІВ..... 9-14

Сірий І. ДОБРОВОЛЬЧІ ФОРМУВАННЯ – ЯСКРАВИЙ ПРОЯВ ЗГУРТОВАНOSTІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ..... 14-16

Вернигора Н. СТВОРЕННЯ ДОБРОВОЛЬЧИХ БАТАЛЬЙОНІВ ДЛЯ ВІДСІЧІ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ..... 16-18

Нуждіна Л. ЗАРОДЖЕННЯ ДОБРОВОЛЬЧОГО РУХУ В УКРАЇНІ НАВЕСНІ 2014 РОКУ..... 18-19

Гаврилишин Ю. ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ ЗНАТЬ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ В ХОДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ..... 19-21

Хмеловський Б., Гончаренко Ю. ФЕНОМЕН ДОБРОВОЛЬЧОГО РУХУ: ІСТОРИЧНЕ ПІДГРУННТЯ ВИНЕКНЕННЯ..... 21-23

Кубський М. ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ІНТЕРНЕТРЕСУРСІВ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ДОБРОВОЛЬЦІВ (НА ПРИКЛАДІ ДОБРОВОЛЬЧОГО БАТАЛЬЙОНУ «АЗОВ»)..... 23-24

Розділ 2

УЧАСТЬ ДОБРОВОЛЬЧИХ ФОРМУВАНЬ В БОЙОВИХ ДІЯХ 2014-2021 РР. ТА ЇХ ВЗАЄМОДІЯ ІЗ ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ УКРАЇНИ..... 25

Дерикорчма К. ФОРМУВАННЯ ДОБРОВОЛЬЧОГО БАТАЛЬЙОНУ «АЗОВ» ТА ЙОГО УЧАСТЬ У ПРОТИСТОЯННІ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ У 2014-МУ РОЦІ..... 25-27

Збожна І. БІЙ ЗА КАРЛІВКУ – БОЙОВЕ ХРЕЩЕННЯ БАТАЛЬЙОНУ «ДОНБАС»..... 27-28

Розділ 3.

ВИДАТНІ ОСОБИСТОСТІ, ДІЯЧІ ТА КОМАНДИРИ ДОБРОВОЛЬЧОГО РУХУ..... 29

Стенковий А. ОСОБИСТІСТЬ ДМИТРА КОЦЮБАЙЛА («ДА ВІНЧІ») ТА ЙОГО РОЛЬ В УКРАЇНСЬКОМУ ДОБРОВОЛЬЧОМУ РУСІ..... 29-30

Фальчиан К. РОМАН АТАМАНЮК, ЯК ОБРАЗ «АТЛАНТА, ЩО ТРИМАВ НАД НАМИ МИРНЕ НЕБО»..... 30-32

Калішук О. ДЕВ'ЯТНАДЦЯТИРІЧНИЙ КОМАНДИР РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ЧОТИ..... 32-34

Мельник А. ДОБРОВОЛЕЦЬ ВАЛЕРІЙ ШАТУРСЬКИЙ..... 34-35

Штіль В. ВОЛОДИМИР СТЕБЛЮК – НАРОДНИЙ ГЕРОЙ УКРАЇНИ..... 35-38

Босак В. БИТВА ПІД БРОДАМИ І РАДЯНСЬКИЙ ПОЛОН: СТРАТЕГІЯ ВИЖИВАННЯ ДОБРОВОЛЬЦЯ РОМАНА ВИСОЦЬКОГО..... 38-40

Розділ 4

ЖІНКИ–ДОБРОВОЛИЦІ У БОРОТБІ ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ... 41

Каплуновський К. ЖІНКИ-ДОБРОВОЛИЦІ У КНИЗІ ЄВГЕНІЇ ПОДОБНОЇ «ДІВЧАТА ЗРІЗАЮТЬ КОСИ»..... 41-42

Падагуц О. СОФІЯ ГАЛЕЧКО – ХОРУНЖА УСС..... 42-44

Дяченко Д. ЖІНКА-ВОЇН, ЖІНКА-ВОЛОНТЕР..... 44-45

Розділ 4

<i>Бриджий Д.</i> ЖІНКИ-ДОБРОВОЛИЦІ У ПЕРШИХ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАННЯХ 1917-1921 РОКІВ.....	45-47
<i>Панасевич Е.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ЗС УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	47-49
<i>Обиход Л.</i> УЧАСТЬ ЖІНОК В УКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ (КІНЕЦЬ 1930-Х – ПОЧАТОК 1950-Х РР.).....	49-51
<i>Куцька К.</i> МАРІЯ ПОДИБАЙЛО – КВІТКА МАРІУПОЛЯ.....	51-53
<i>Павлік М.</i> ЖІНКИ-ДОБРОВОЛИЦІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІДСІЧІ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ РФ 2014-2021 РР.....	53-56
<i>Миша І.</i> РОЛЬ ЖІНКИ – МЕДИКА У ДОБРОВОЛЬЧОМУ РУСІ.....	56-58
<i>Хрустальов А.</i> ІНОЗЕМНІ ГРОМАДЯНИ У СКЛАДІ ДОБРОВОЛЬЧИХ БАТАЛЬЙОНІВ ТА ЇХ УЧАСТЬ У ВІДСІЧІ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ.....	58-61